

ANICII MANLII
SEVERINI
BOETII
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIAE
LIBRI QUINQUE.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHI,
M. DCC. LI.

ROBERT

OF THE

PHILOSOPHY

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

LECTORI S.

POST absolutam fere hanc Consolationis Boetii editionem, quam ex Renati Vallini editione expressam dedimus, ad nos venerunt variantes quaedam lectiones, missu doctissimi nobisque amicissimi viri Jacobi Pitcairn, Ecclesiae Anglicanae presbyteri: quas ille lectiones ante annos complures, cum novam Boetii editionem dare cogitaret, ex pluribus codicibus MSS. Oxoniensibus decerpserat. harum aliae vix quidquam sane sensum adjuvare visae sunt, aliae vero multo meliorem reddere. paucas igitur quae posterioris sunt generis, eas praesertim quae inter varias lectiones Vallini non reperiuntur, adungere hic visum est. et quoniam vetustus Boetii codex M S. in publica huius Academiae bibliotheca asservatur, de hisce locis etiam istum codicem consului-

LECTORI.

mus, ejusque cum Oxoniensibus consensum, quoties cum iis consentire est inventus annotavimus.

Pag. ix. l. 1. Quidam MSS. Oxon. AN ὅρος λύρας et ita videtur invenisse qui descripsit codicem Glasguensem.

xi. 21. MSS. Oxon. et Glasg. SENATUM majestatis reum, &c. quomodo sine dubio legendum.

xxix. 18. In quibusdam MSS. Oxon. vox cum ter repetitur, MS. Glasg. cum—tum—tum forte rectius.

xxxiv. 25. MSS. Oxon. et Glasg. ignorantiae CAECITATI.

liv. 10. Quidam MSS. Oxon. pro specimen videntur habere vocem speciem compendiose scriptam.

lxxvii. penult. MSS. Oxon. et Glasg. constitendum EST &c.

lxxx. 15. Unus ex MSS. Oxon. ut et MS. Glasg. tamen si esse videantur &c. rectius.

xcv. 14. MSS. Oxon. et Glasg. profecto CONSIDERA.

xcviii. 16. Unus ex MSS. Oxon. ne aggreditur quidem QUISQUAM.

cvii. 15. Omnes MSS. Oxon. cum MS. Glasg. NUPER additus, &c.

Monendus est etiam lector mendose legi in omnibus editis pag. xx. l. pen. *at qui scis, unde cuncta processerint?* pro quo legendum *atqui scis* &c.

VALE.

DATUM GLASGUAE VII IDUS JANUARIII MDCCLI,
IPSO ACADEMIAE, POST ANNUM CCC, DIE NATALI.

ANICII MANLII SEVERINI

B O E T I I

C O N S O L A T I O N I S

P H I L O S O P H I A E

L I B E R I.

CArmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, moestos cogor inire modos.
Ecce mihi lacerae dictant scribenda Camenae,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has saltem nullus potuit pervincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter;
Gloria felicitis olim viridisque juventae!
Solantur moesti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus,
Et dolor aetatem jussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani,
Et tremit effoeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quae senec dulcibus annis
Inferit, et moestis saepe vocata venit.
Eheu, quàm furdâ miseros avertitur aure,
Et flenteis oculos claudere saeva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Paenè caput tristis merferat hora meum.
Nunc, quia fallacem mutavit nubila vultum,

A

Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Haec dum tacitus mecum ipse reputarem, querimoniamque lacrymabilem styli officio designarem, additisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, et ultra communem hominum valentiam perspicacibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris, quamvis ita aevi plena foret, ut nullo modo nostrae crederetur aetatis. statura discretionis ambiguae; nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat; nunc verò pulsare coelum summi verticis cacumine videbatur: quae cum caput altius extulisset, ipsum etiam coelum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materiâ perfectae; quas, uti post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texerat. quarum speciem, veluti fumosas imagines solet, caligo quaedam neglectae vetustatis obduxerat. harum in extremo margine π , in supremo vero \circ legebatur intextum. atque inter utraque litteras, in scalarum modum, gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. can-

dem tamen vestem violentorum quorundam
sciderant manus, et particulas, quas quisque po-
tuit, abstulerant. et dextera quidem ejus libel-
los, sceptrum verò sinistra gestabat. quae ubi
poëticas musas vidit, nostro assistenteis toro, fle-
tibusque meis verba dictanteis, commota paul-
lisper, ac torvis inflammata luminibus, quis, in-
quit, has scenicas meretriculas ad hunc aegrum
permisit accedere? quae dolores ejus non modò
nullis remediis foverent, verùm dulcibus infu-
per alerent venenis? hae sunt enim, quae infruc-
tuosis affectuum spinis, uberem fructibus ratio-
nis segetem necant, hominumque menteis assue-
faciunt morbo, non liberant. at si quem profa-
num, uti vulgò solitum vobis, blanditiae vestrae
detraherent, minùs molestè ferendum putarem;
nihil quippe in eo nostrae operae laederentur;
hunc verò Eleaticis, atque Academicis studiis in-
nutritum? sed abite potiùs Seirenes usque in ex-
itium dulces, meisque eum Musis curandum,
sanandumque relinquire. his ille chorus incre-
pitus, dejecit humi moestior vultum, confessus-
que rubore verecundiam, limen tristis exces-
sit. at ego, cujus acies lacrymis mersa caligarat,
ne dignoscere possem, quaenam haec esset mu-
lier tam imperiosae auctoritatis, obstupui, visu-
que in terram defixo, quidnam deinceps esset
actura, exspectare tacitus coepi. tum illa propi-

us accedens, in extrema lectuli mei parte confedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum moerore dejectum, his versibus de nostrae mentis perturbatione conquesta est.

Heu, quàm praecipiti mersa profundo
Mens hebet, et, propriâ luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus aucta
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam coelo liber aperto
Suetus in aetherios ire meatus,
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelidae sidera lunae,
Et quaecunque vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbes,
Comprensam in numeris victor habebat.
Quin etiam causas, unde sonora
Flamina sollicitent aequora ponti,
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu:
Quid veris placidas temperet horas,
Ut terram roseis floribus ornet:
Quid dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus, atque latentis

Naturae varias reddere causas.
Nunc jacet effoeto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

Sed medicinae, inquit, tempus est, non querelae. tum verò totis in me intenta luminibus; tune ille es, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaferas? atqui talia contuleramus arma: quae nisi prius abjecisses, invicta te firmitate tuerentur. agnoscisne me? quid taces? pudore, an stupore siluisti? malle pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. cumque me non modò tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum; et, nihil, inquit, periculi est; lethargum patitur, communem illufarum mentium morbum. sui paullisper oblitus est; recordabitur facilè, si quidem nos ante cognoverit; quod ut possit, paullisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. haec dixit, oculosque meos fleatibus undanteis, contracta in rugam veste, sicavit.

Tunc me discussâ liquerunt nocte tenebrae,
Luminibusque prior rediit vigor:

Ut cùm praecipiti glomerantur sidera Coro,
Nimborisque polus stetit imbris,
Sol latet, ac nondum coelo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur,
Hanc si Threicio Boreas emissus ab antro
Verberet, et clausum referet diem,
Emicat, et subito vibratus lumine Phoebus,
Miranteis oculos radiis ferit.

Haud aliter tristitiae nebulis dissolutis, hausi
coelum, et ad cognoscendam medicantis faci-
em mentem recepi. itaque, ubi in eam deduxi
oculos intuitumque defixi, respicio nutricem
meam, in cujus ab adolescentia laribus obver-
satus fueram, Philosophiam. et quid, inquam,
tu in has exilii nostri solitudines, ô omnium
magistra virtutum, supero cardine delapsa ve-
nisti? an ut tu quoque mecum rea falsis crimi-
nationibus agiteris? an, inquit illa, te, alumne,
defererem, nec farcinam, quam mei nominis in-
vidiâ sustulisti, communicato tecum labore par-
tirer? atqui Philosophiae fas non erat, incomi-
tatum relinquere iter innocentis; meam scilicet
criminationem vererer, et, quasi novum aliquid
acciderit, perhorrescerem? nunc enim primùm
censes apud improbos mores lacescitam pericu-
lis esse sapientiam? nonne apud veteres quoque,
ante nostri Platonis aetatem, magnum saepe

certamen cum stultitiae temeritate certavimus? eodemque superstitite, praeceptor ejus Socrates injustae victoriam mortis me adstante promeruit? cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem praedae, traherent, vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. in quibus, quoniam quaedam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiareis imprudentia rata, nonnullos eorum profanae multitudinis errore pervertit. quod si nec Anaxagorae fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti; at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec per vetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. itaque nihil est quod admirare, si in hoc vitae salo circumstantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. quorum quidem tametsi numerosus exercitus, spernendus tamen est; quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere, ac passim lymphante raptatur. qui si quando contra nos aciem struens

valentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit; illi verò circa diripiendas inutileis farcinulas occupantur. at nos desuper irridemus, vilissima rerum quaeque rapi-enteis, securi totius furiosi tumultus, eoque vallo muniti, quo grassanti stultitiae adspirare fas non sit.

Quisquis composito serenus aevo,
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Inviictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minaeque ponti
Versum funditus excitantis aestum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumifcos Vesevus igneis,
Aut cellas soliti ferire turreis
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
Nec speres aliquid, nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram:
At quisquis trepidus pavet, vel optat,
Quòd non sit stabilis, sui que juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nescit, quâ valeat trahi, catenam.

Sentisne, inquit, haec, atque animo illabun-

tur tuo? εσνε ὄνος λύρας? quid fles? quid lacrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῖθε νόω. si operam medicantis exspectas, oportet vulnus detegas. tum ego collecto in vires animo: anne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunae in nos saevientis asperitas? nihilne te ipsa loci facies movet? haecce est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum saepè residens, de divinarum humanarumque rerum scientia differebas? talis habitus, talisque vultus erat cùm tecum naturae secreta rimarer, cùm mihi siderum vias radio describeres, cùm mores nostros, totiusque vitae rationem ad coelestis ordinis exemplar formares? haecce praemia referimus tibi obsequentes? atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent, vel earum rectores studere sapientiae contigisset. tu ejusdem viri ore, hanc sapientibus capeffendae reipublicae necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. hanc igitur auctoritatem secutus, quod a te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicae administrationis optavi. tu, mihi et, qui te sapientium mentibus inseruit Deus, conscii, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum om-

nium studium, detulisti. inde cum improbis graves, inexorabilesque discordiae, et quod conscientiae libertas habet, pro tuendo jure sprete potentiorum semper offensio. quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obviis excepi! quoties Triguillam regiae praepositum domus, ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. cum, acerbae famis tempore, gravis atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adversum praefectum praetorii, communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendendi, et ne coemptio exigeretur, evici. Paulinum consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. ne Albinum consularem virum praejudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. fatisne in me magnas videor exacerbasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiae nihil apud auli-

cos, quò magis essem tutior, reservavi. quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilius, olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni aeris necessitate compulsus est. Opilionem verò, atque Gaudentium, cùm ob innumeras multiplicesque fraudes ire in exsilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sese aedium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut ni intra praescriptum diem Ravenna urbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur. quid huic severitati posse adstrui videtur? atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. quid igitur? nostraene artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit praemissa damnatio? itane nihil fortunam puduit, si minus accusatae innocentiae, at accusantium vilitatis? at, cujus criminis arguimur, summam quaeris? senatum dicimur salvum esse voluisse. modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus senatus majestatis reum faceret, impedisse criminamur. quid igitur ò magistra censes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori simus? at volui, nec umquam velle desistam. fatebimur? sed impediendi delatoris opera cessabit. an optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. sed sibi sem-

per mentiens imprudentia, rerum merita non potest immutare; nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. verum id quoque modo fit, tuo, sapientiumque iudicio, aestimandum relinquo. cuius rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam, memoriaeque mandavi. nam de compositis falso litteris, quibus libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuisset. nam quae sperari reliqua libertas potest? atque utinam posset ulla! respondi Canii verbo: qui cum a C. Caesare Germanici filio conscius contra se factae conjurationis fuisse diceretur: si ego, inquit, scissem, tu nescisses. qua in re non ita sensus nostros moeror hebetavit, ut impios scelerata contra virtutem querar molitos: sed quae speraverint effecisse vehementer admiror. nam deteriora velle, nostri fuerit fortasse defectus: posse verò contra innocentiam, quae sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo, monstri simile est. unde haud injuria tuorum quidam familiarium quaesivit: siquidem Deus, inquit, est, unde mala? bona verò unde, si non est? sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiusque senatus sanguinem pe-

tunt, nos etiam, quos propugnare bonis senatuique viderant, perditum ire voluisse. sed num idem de patribus quoque merebamur? meministi, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve praesens semper ipsa dirigebas. meministi inquam, Veronae cum rex avidus communis exitii, majestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum senatus ordinem transferre moliretur, universi innocentiam senatus, quanta mei securitate periculi defenderim. scis me haec et vera proferre, et in nulla umquam mei laude jactasse. minuit enim quodam modo se probantis conscientiae secretum, quoties ostendendo quis factum, recipit famae pretium. sed innocentiam nostram quis exceperit eventus vides. pro verae virtutis praemiis falsi sceleris poenas subimus. et cujus umquam facinoris manifesta confessio ita judices habuit in severitate concordēs, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunae conditio cunctis mortalibus incerta summitteret? si inflammare sacras aedes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, praesentem tamen sententia confessum, convictumve punisset. nunc quingentis ferè passuum millibus procul moti, atque indefensi, ob studium propensius in senatum, morti, proscriptionique damnamur. ô meritos, de simili crimine ne-

minem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam, qui detulere, viderunt: quam, uti alicujus sceleris admittance fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt. atqui et tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, et sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἔπευ δὲ ὁ. nec conveniebat vilissimorum me spirituum praesidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. praeterea penetral innocens domus, honestissimorum coetus amicorum, focer etiam sanctus, et aequè ac tu ipsa reverendus, ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt. sed ô nefas! illi verò de te tanti criminis fidem capiunt; atque hoc ipso videbimur affines fuisse maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultrò tu mea potiùs offensione lacereris. at verò hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunae spectat eventum, eaque tantùm judicat esse provisâ, quae felicitas commendaverit. quo fit, ut existimatio bona prima omnium deferat infelices. qui nunc populi rumores, quàm dissonae,

multiplicesque sententiae, piget reminisci. hoc tantum dixerim; ultimam esse adversae fortunae sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quae perferunt, meruisse creduntur; et ego siquidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione foedatus, ob beneficium supplicium tuli. videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio laetitiaque fluitanteis: perditissimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum verò praemiis incitari: infanteis autem non modò securitate, verum ipsa etiam defensione privatos. itaque libet exclamare;

O stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus folio
Rapido coelum turbine verfas,
Legemque pati sidera cogis,
Ut nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris et obvia flamis,
Condat stellas luna minores;
Nunc obscuro pallida cornu,
Phoebo propior, lumina perdat.
Et qui primae tempore noctis
Agit argenteis Hesperus ortus,

Solitas iterum mutet habenas
Phoebi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluae frigore brumae
Stringis lucem breviora mora :
Tu, cùm fervida venerit aestas,
Agileis noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Ut quas Boreae spiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis;
Quaeque Arcturus semina vidit,
Seirius altas urat fegetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linqvit propriae stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respuit actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insonteis
Debita sceleri noxia poena :
At perversi resident celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, justusque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuriam, nil nocet ipsis
Fraus, mendaci compta colore.
Sed cùm libuit viribus uti,

Quos innumeri metuunt populi,
 Summos gaudent subdere reges.
 O jam miseras respice terras,
 Quisquis rerum foedera nectis.
 Operis tanti pars non vilis
 Homines, quatimur fortunae salo.
 Rapidos rector comprime fluctus,
 Et, quo coelum regis immensum,
 Firma stabileis foedere terras.

Haec ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: cùm te, inquit, moestum, lacrymantemque vidissem, illico miserum, exsulemque cognovi. sed quàm id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. sed tu procul a patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. at si te pulsum existimari mavis, te potiùs ipse pepulisti. nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. si enim cujus oriundus sis patriae reminiscaris, non, uti Atheniensium quondam, multitudinis imperio regitur: sed *εἰς κοίρανός ἐστιν, εἰς βασιλεὺς*; qui frequentia civium, non depulsione laetatur: cujus agi frenis, atque obtemperare iustitiae, summa libertas est. an ignoras illam tuae civitatis antiquissimam legem, quâ sancitum est, ei jus exfulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? nam qui vallo

ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. at quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. itaque non tam me loci hujus, quàm tua facies movet. nec bibliothecae potius comptos e-bore, ac vitro parietes, quàm tuae mentis sedem requiro. in qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias collocavi. et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti. de objectorum tibi vel honestate, vel falsitate, cunctis nota memorasti. de sceleribus fraudibusque delatorum rectè tu quidem strictim attingendum putasti, quòd ea meliùs, uberiusque recognoscens omnia vulgi ore celebrentur. increpuisti etiam vehementer injusti factum senatus. de nostra etiam criminatione doluisti, laesae quoque opinionis damna flevisti. postremus adversus fortunam dolor incanduit, conquestusque es non aequa meritis praemia pensari. in extremo musae saevientis, uti quae coelum, terras quoque pax regeret, vota posuisti. sed, quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diversumque te dolor, ira, moeror distrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. itaque lenioribus paullisper utemur, ut quae in tumorem perturbationibus in-

fluentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

Cum Phoebi radiis grave
Cancris fidus inaequat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Elusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum saevis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quaeras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices.
Sic quod praecipiti viâ
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

Primum igitur patrisne me pauculis rogationibus statum tuae mentis attingere, atque ten-

tare, ut, qui modo sit tuae curationis, intelligam? tu verò arbitrato, inquam, tuo quae voles, ut responsurum rogato. tum illa, hunc cene, inquit, mundum temerariis agi fortuitisque casibus putas, an ullum credis ei regimen inesse rationis? atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. verum operi suo conditorem praesidere Deum scio; nec umquam fuerit dies, qui me ab hac sententiae veritate depellat. ita est, inquit. nam id etiam paullo antè cecinisti, hominesque tantum divinae exsortes curae esse deplorasti. nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. papae autem! vehementer admiror, cur, in tam salubri sententia locatus aegrotas. verum altiùs perscrutemur; nescio, quid abesse conjecto. sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? vix, inquam, rogationis tuae sententiam nosco, ne dum ad inquisita respondere queam. num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiant valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit? sed dic mihi, meministine, quis sit rerum finis? quove totius naturae tendat intentio? audieram, inquam, sed memoriam moeror hebetavit. at quid scis, unde cuncta processerint? novi, inquam, Deumque esse respondi. et

quâ fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis, ignores? verum hi perturbationum mores sunt, ea valentia est, ut movere quidem loco hominem possint: convellere autem, sibi-que totum extirpare non possint. sed hoc quoque respondeas velim, hominemne te esse meministi? quidni, inquam, meminerim? quid igitur homo sit, poterisne proferre? hocine interrogas, an esse me sciam rationale animal atque mortale? scio, et id me esse confiteor. et illa: nihilne te aliud esse novisti? nihil. jam scio, inquit, morbi tui, aliam vel maximam causam, quid ipse sis, nosse desisti. quare plenissimè vel aegritudinis tuae rationem, vel aditum reconciliandae sospitatis inveni. nam quoniam tui oblivione confunderis, et exsulem te, et expoliatum propriis bonis esse doluisti. quoniam verò, quis sit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, felicesque arbitraris. quoniam verò, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices existimas sine rectore fluitare. magnae non ad morbum modò, verum ad interitum quoque causae. sed sospitatis auctori grates, quod te nondum totum natura destituit. habemus maximum tuae fomitem salutis, veram de mundi gubernatione sententiam, quòd eam non casuum temeritati, sed divinae rationi subditam

credis. nihil igitur pertimescas. jam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est, et eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem verae lucis possis agnoscere.

Nubibus atris
 Condita nullum
 Fundere possunt
 Sidera lumen.
 Si mare volvens
 Turbidus Auster
 Misceat aestum,
 Vitrea dudum,
 Parque serenis
 Unda diebus,
 Mox, resoluta
 Sordida coeno,
 Visibus obstat.
 Quique vagatur
 Montibus altis
 Defluus amnis,

Saepe resistit
 Rupe soluti
 Objice saxi.
 Tu quoque si vis
 Lumine claro
 Cernere verum,
 Tramite recto
 Carpere callem:
 Gaudia pelle,
 Pelle timorem;
 Spemque fugato,
 Nec dolor adsit.
 Nubila mens est,
 Vinetaque frenis,
 Haec ubi regnant.

ANICII MANLII SEVERINI
 B O E T I I
 C O N S O L A T I O N I S
 P H I L O S O P H I A E
 L I B E R II.

Posthaec paullisper obticuit, atque ubi attentionem meam modestâ taciturnitate collegit, sic exorsa est: si penitus aegritudinis tuae causas, habitumque cognovi, fortunae prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. intelligo multiformeis illius prodigii fucos, et eo usque cum iis, quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit; cuius si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulcrum aliquid, nec amisisse cognosces. sed, ut arbitror, haud multum tibi haec in memoriam revocare laboraverim. solebas enim praesentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis, eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. verum omnis subita

mutatio rerum, non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. sic factum est, ut tu quoque paullisper a tua tranquillitate discefferis. sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum, validioribus haustibus viam fecerit. adsit igitur rhetoricae suadela dulcedinis, quae tunc tantum recto calle procedit, cum nostra instituta non deserit; cumque hac, musica, laris nostri vernula, nunc leviores, nunc graviores modos succinat. quid est igitur, o homo, quod te in moestitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. tu, fortunam putas erga te esse mutatam? erras. hi semper ejus mores sunt; ista natura. servavit circa te propriam potius in ipsa sui mutabilitate constantiam. talis erat, cum blandiebatur, cum tibi falsae illecebris felicitatis alluderet.prehendisti caeci numinis ambiguos vultus. quae sese adhuc aliis velat, tota tibi prorsus innotuit. si probas, utere moribus, ne queraris. si perfidam perhorrescis, sperne atque abjice perniciose ludentem. nam quae nunc tibi est tanti causa moeroris, haec eadem tranquillitatis esse debuisset. reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. an verò tu pretiosam aestimas abituram felicitatem? et cara tibi est fortuna praesens, nec manendi fida, et cum discefferit allatura moero-

rem? quòd si nec ex arbitrio retineri potest, et calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax, quàm futurae quoddam calamitatis indicium? neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. rerum exitus prudentia metitur: eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunae minas, nec exoptandas facit esse blanditias. postremò aequo animo tolere oportet, quidquid intra fortunae aream geritur, cùm semel jugo ejus colla submiseris. quòd si manendi, abeundique scribere legem velis ei, quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurius fueris, et impatientiâ sortem exacerbare, quam permutare non possis? si ventis vela committeres, non quò voluntas peteret, sed quò flatus impellerent, promovereris. si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterileisque pensares. fortunae te regendum dedisti, dominae moribus oportet obtemperare. tu verò volventis rotae impetum retinere conaris? at, omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

Haec cùm superba verterit vices dextra,
Exaestuantis more fertur Euripi;
Dudum tremendos saeva proterit reges,
Humilemque victi sublevat fallax vultum;
Non illa miseros audit; haud curat fletus,

D

Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit; sic suas probat vires,
Suique magnum monstrat ostentum, si quis
Visatur una stratus ac felix hora.

Vellem autem pauca tecum fortunae ipsius
verbis agitare. tu igitur an jus postulet, ani-
madverte. quid tu, ô homo, ream me quotidia-
nis agis querelis? quam tibi fecimus injuriam?
quae tua tibi detraximus bona? quovis iudice
de opum, dignitatumque mecum possessione
contende. et, si cuiusquam mortalium proprium
quid horum esse monstraveris, ego jam tua fu-
isse, quae repetis, sponte concedam. cùm te
matris ex utero natura produxit, nudum rebus
omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi,
et, quod te nunc impatientem nostri facit, fa-
vore prona indulgentiùs educavi, et omnium,
quae mei sunt juris, affluentia, et splendore cir-
cumdedit. nunc mihi retrahere manum libet;
habe gratiam, velut usus alienis; non habes jus
querelae, tamquam prorsus tua perdideris. quid
igitur ingemiscis? nulla tibi a nobis est allata vi-
olentia. opes, honores, ceteraque talia mei sunt
juris. dominam famulae cognoscunt; mecum
veniunt, me abeunte discedunt. audacter affir-
mem, si tua forent, quae amissa conquereris,
nullo modo perdidisses. an ego sola meum jus

exercere prohibebor? licet coelo, proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus concedere; licet anno, terrae vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis frigoribusque confundere; jus est mari, nunc strato aequore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. nos ad constantiam, nostris moribus alienam, inexplata hominum cupiditas alligabit? haec nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. ascende si placet, sed ea lege, uti ne, cum ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. an tu mores ignorabas meos? nesciebas Croesum regem Lydorum Cyro paullo antè formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso coelitus imbre defensum? num te praeterit Paullum Persi regis a se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? quid tragoediarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna vertentem? nonne adolescentulus δύο πίδες, τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere didicisti? quid si uberius de bonorum parte sumfisti? quid si a te non tota discessi? quid si haec ipsa mei mutabilitas justa tibi caussa est sperandi meliora? tamen ne animo contabescas, et intra commune

omnibus regnum locatus, proprio jure vivere
desideres.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Coelo fidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu;
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil jam parta videntur:
Sed quaesita vorans faeva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quae jam praecipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potiùs muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam dives agit qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur,
quid profectò contrà hisceres non haberes;
aut si quid est, quo querelam tuam jure tuearis,
proferas oportet; dabimus dicendi locum. tum

ego: speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitaque rhetoricae ac musicae melle dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. sed miseris malorum altior sensus est. itaque cum haec auribus insonare desierint, insitus animum moeror praegravat. et illa, ita est, inquit. haec enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quaedam sunt. nam quae in profundum sese penetrent, cum tempestivum fuerit, admovebo. veruntamen ne te existimari miserum velis, an numerum modumque tuae felicitatis oblitus es? taceo quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit; delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus, quam proximus esse coepisti. quis non te felicissimum cum tanto splendore focerorum, cum conjugis pudore, tum masculae quoque prolis opportunitate praedicavit? praetereo (libet enim praeterire communia) sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuae cumulum venire delectat. si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter consules liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate

vidisti; cum eisdem in curiâ curules insidentibus tu regiae laudis orator, ingenii gloriam, facundiaeque meruisti: cum in circo duorum medius consulum circumfusae multitudinis expectationem, triumphali largitione satiaisti. dedisti, ut opinor, verba fortunae, dum te illa demulcet, dum te, ut delicias suas, foveat. munus, quod nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. visne igitur cum fortuna calculum ponere? nunc te primum liventi oculo perstrinxit. si numerum, modumque laetorum, tristiumve consideres, adhuc te felicem negare non possis. quod si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quae tunc laeta videbantur, abierunt; non est quod te miserum putes, quoniam, quae nunc creduntur moesta, praetereunt. an tu in hanc vitae scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? ullamne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum saepe hominem velox hora dissolvat? nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitae dies mors quaedam fortunae est etiam manentis. quid igitur referre putas? tunc illam moriendo deferas, an te illa fugiendo?

Cum polo Phoebus roseis quadrigis,
Lucem spargere coeperit,
Pallet albenteis hebetata vultus

Flammis stella prementibus,
Cum nemus flatus Zephyri tepentis
Vernis inrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus Auster,
Jam spinis abeat decus:
Saepe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus;
Saepe ferventis Aquilo procellas
Verso concitat aequore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, aeterna positumque lege est,
Ut constet gemitum nihil.

Tum ego, vera, inquam, commemoras, ô
virtutum omnium nutrix, nec infitiri possum
prosperitatis meae velocissimum cursum. sed
hoc est, quod recolentem vehementius coquit.
nam in omni adversitate fortunae infelicissimum
genus est infortunii, fuisse felicem. sed quod tu,
inquit, falsae opinionis supplicium luis, id re-
bus jure imputare non possis. nam si te hoc i-
nane nomen fortuitae felicitatis movet, quàm
plurimis maximisque abundes, mecum reputes
licet. igitur si quod in omni fortunae tuae cen-
su pretiosissimum possidebas, id tibi divinitus il-

laesum adhuc, inviolatumque servatur, poterisne, meliora quaeque retinens, de infortunio jure caussari? atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus focer, et, quod vitae pretio non segnis emeris, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. vivit uxor ingenio modesta, pudicitiae pudore praecellens, et, ut omneis ejus dotes breviter includam, patri similis. vivit, inquam, tibi que tantum, vitae hujus exosa, spiritum servat; quoque uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis, ac dolore tabescit. quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id aetatis pueris, vel paterni, vel aviti specimen elucet ingenii? cum igitur praecipua sit mortalibus vitae cura retinendae, ô te, si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quae vita nemo dubitat esse cariora! quare sicca jam lacrymas. nondum est ad unum omneis exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempestas incubuit, quando tenaces haerent ancorae, quae nec praesentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. et haereant, inquam, precor; illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. sed, quantum decus ornamentis nostris decesserit, vides. et illa, promovimus, inquit, aliquantum, si te nondum totius

tuæ sortis piget. sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueraris. quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? anxia enim res est humanorum conditio bonorum, et quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat. huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. ille utroque circumfluit vitam coelibem deflet. ille nuptiis felix, orbus liberis, alienum censum nutrit heredi. alius prole laetatus, filii, filiaeve delictis moestus illacrymat. iccirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat; inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. adde quod felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, et, nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prostratur, adeo perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. quàm multos esse conjectas, qui sese coelo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? hic ipse locus, quem tu exilium vocas, incolentibus patria est. adeo nihil est miserum, nisi cum putes: contraque beata fors omnis est æquanimitate tolerantis. quis est ille tam felix,

E

qui cùm dederit impatientiae manus, statum suum mutare non optet? quàm multis amaritudinibus humanae felicitatis dulcedo respersa est! quae si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non possit. liquet igitur quàm sit mortalium rerum misera beatitudo, quae nec apud aequanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. quid igitur, ô mortales, extrà petitis intra vos positam felicitatem? error vos, inscitiaeque confundit. ostendam breviter tibi summae cardinem felicitatis. estne aliquid tibi te ipso pretiosius? nihil, inquires. igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu amittere umquam velis, nec fortuna possit auferre. atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige: si beatitudo est summum naturae bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi ullo modo potest; quoniam praecellit id, quod nequeat auferri: manifestum est, quòd ad beatitudinem percipiendam fortunae instabilitas aspirare non possit. ad haec, quem caduca ista felicitas vellet, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. si nescit, quatenus beata fors esse potest ignorantiae caecitate? si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat; quare continuus timor non finit esse felicem. an vel si amiserit, negligen-

dum putat? sic quoque perexile bonum est, quod aequo animo feratur amissum. et quoniam tu idem es, cui persuasum atque insitum permultis demonstrationibus scio, menteis hominum nullo modo esse mortaleis: cumque clarum sit, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, si haec auferre beatitudinem potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. quòd si multos scimus beatitudinis fructum non morte solùm, verùm etiam doloribus, suppliciisq̃ue quaesisse, quonam modo praesens vita facere beatos potest, quae miseros transacta non efficit?

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisque, nec sonori
Sterni flatibus euri,
Et fluctibus minantem
Curat spernere pontum;
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus auster
Totis viribus urget;
Hae pendulum solutae
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculofam
Sortem sedis amocnae,

Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens aequora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Duces serenus aevum,
Ridens aetheris iras.

Sed quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. age enim, si jam caduca et momentaria fortunae dona non essent, quod in eis est, quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum consideratumque vilescat? divitiae ne vel vestri, vel sui naturâ pretiosae sunt? quid earum potiùs, aurumne, an vis congesta pecuniae? atqui haec effundendo magis quàm coarcervando meliùs nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. quòd si manere apud quemquam non potest, quod transfertur in alterum: tunc est pretiosa pecunia, cùm, translata in alios, largiendi usu desinit possideri. at eadem si apud unum, quanta est ubique gentium, congeratur, caeteros sui inopes fecerit. et vox quidem tota pariter multorum replet auditum; vestrae verò divitiae, nisi comminutae, in plureis transire non possunt. quod cùm fac-

tum est, pauperes necesse est faciant, quos relinquunt. ô igitur angustas, inopesque diviti-
as, quas nec habere totas pluribus licet, et ad
quemlibet sine ceterorum paupertate non ve-
niunt! an gemmarum fulgor oculos trahit? sed
si quid est in hoc splendore praecipui, gemma-
rum est lux illa, non hominum: quas quidem
mirari homines vehementer admiror. quid est
enim carens animae motu, atque membrorum
compage, quod animatae rationabilique natu-
rae pulcrum esse jure videatur? quae tametsi
conditoris operâ, sui que distinctione postremae
aliquid pulcritudinis trahunt, infra vestram ta-
men excellentiam collocatae, admirationem ves-
tram nullo modo merebantur. an vos agrorum
pulcritudo delectat? quidni? est enim pulcer-
rimi operis pulcra portio. sic quondam sereni
maris facie gaudemus: sic coelum, sidera, so-
lem, lunamque miramur. num te horum aliquid
attingit? num audes alicujus talium splendore
gloriari? an vernis floribus ipse distingueris?
aut tua in aestivos fructus intumescit ubertas?
quid inanibus gaudiis raperis? quid externa
bona pro tuis amplexaris? numquam tua fa-
ciet esse fortuna, quae a te natura rerum fecit
aliena. terrarum quidem fructus, animantium
proculdubio debentur alimentis. sed si, quod
naturae satis est, replere indigentiam velis, ni-

hil est quòd fortunae affluentiam petas. paucis enim, minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. jam verò pulcrum variis fulgere vestibis putas? quarum si grata intuitu species est, aut materiae naturam, aut ingenium mirabor artificis. an verò te longus ordo famulorum facit esse felicem? qui si vitiosi moribus sunt, perniciofa domus sarcina, et ipsi domino vehementer inimica: sin verò probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? ex quibus omnibus nihil horum, quae in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquidò monstratur. quibus si nihil inest appetendae pulcritudinis, quid est, quòd vel amissis doleas, vel laeteris retentis? quòd si natura pulcra sunt, quid id tua refert? nam haec per se a tuis quoque opibus sequestrata placuissent. neque enim iccirco sunt pretiosa, quòd in tuas venêre divitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. quid autem tanto fortunae strepitu desideratis? fugare, credo, indigentiam copia quaeritis. atqui hoc vobis in contrarium cedit. pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosae supellestilis varietatem: verumque illud est, permultis eos indigere, qui permulta possideant; contraque minimo, qui abundantiam su-

am naturae necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. itane autem nullum est proprium vobis, atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quaeratis? sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatae supellestilis possessione videatur? et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturae ornamenta captatis; nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis injuriam. ille genus humanum terrenis omnibus praestare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quaeque detruditis. nam si omne cujusque bonum, eo cuius est, constat esse pretiosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra aestimatione summittitis: quod quidem haud immerito cadit. humanae quippe naturae ista conditio est, ut tum tantum ceteris rebus, cum se cognoscit, excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus verò, vitio venit. quam verò latè patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis. at id fieri nequit. nam si quid ex apposis luceat, ipsa quidem, quae sunt apposita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo

minùs foeditate perdurat. ego verò nego illud
esse bonum, quod noceat habenti. num id men-
tior? minimè, inquires. atqui divitiae possiden-
tibus perlaepè nocuerunt, cùm pessimus quis-
que, eoque alieni magis avidus, quidquid auri
usquam, gemmarumque est, se solum, qui ha-
beat, dignissimum putat. tu igitur, qui nunc
contum gladiumque sollicitus pertimescis, si vi-
tae hujus callem vacuus viator intrasses, coram
latrone cantares. ò praeclara opum mortalium
beatitudo, quam cùm adeptus fueris, securus
esse desistis!

Felix nimium prior aetas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inertī perdita luxu;
Facili quae fera solebat
Jejunia solvere glande.
Non Bacchica munera norant
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubreis,
Potum quoque lubricus amnis,
Umbras altissima pinus.
Nondum maris alta fecabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hospes.

Tunc classica saeva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma movere,
Cum vulnera saeva viderent,
Nec praemia sanguinis ulla?
Utinam modò nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed faevior ignibus Aetnae
Fervens amor ardet habendi.
Heu, primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmaeque latere volenteis,
Pretiosa pericula fodit?

Quid autem de dignitatibus potentiaque differam, quas vos, verae dignitatis ac potestatis inscii, coelo exaequatis? quae si in improbissimum quemque ceciderint, quae flammis Aetna eructantibus, quod diluvium tantas strages dederint? certè, uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem superbiam priùs regium de civitate nomen abstulerant. at, si quando, quod perrarum est, probis deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium,

placet? ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat. quae verò est ista vestra expetibilis, ac praeclara potentia? nonne ò terrena animalia consideratis, quibus qui praesidere videamini? nam si inter mures videres unum aliquem jus sibi, ac potestatem prae ceteris vendicantem; quanto movereris cachinno! quid verò, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos saepe muscularum quoque vel morsus, vel in secreta quaeque reptantium necat introitus? quo verò quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, et quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? num quidquam umquam libero imperabis animo? num mentem firma sibi ratione cohaerentem de statu propriae quietis amovebis? cùm liberum quendam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, ut adversum se factae conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, et in os tyranni saevientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit esse virtutis. quid autem est, quod in alium facere quisquam potest, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busridem accipimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Poenorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse vic-

torum catenis manus praebuit. ullamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? ad haec, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. neque enim sibi solent adversa sociari. natura respuit, ut contraria quaeque jungantur. ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quae se pessimis haerere patiantur. quod quidem de cunctis fortunae muneribus dignius existimari potest, quae ad improbissimum quemque uberiora proveniunt. de quibus illud etiam considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: et cui cumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. agit enim cujusque rei natura quod proprium est, nec contrariarum rerum miscetur effectibus, et ultrò, quae sunt adversa, depellit. atqui nec opes inexpleta restinguere avaritiam queunt; nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosae libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis; et collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed prodit potiùs, et ostentat indignos. cur ita provenit? gaudetis enim res sese aliter

habentes falsis compellare nominibus, quae facile ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illae divitiae, nec illa potentia, nec haec dignitas jure appellari potest. postremò idem de tota concludere fortuna licet, in qua nihil expetendum, nihil nativae bonitatis inesse manifestum est, quae nec se bonis semper adjungit, et bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

Novimus quantas dederit ruinas,
Urbe flammata patribusque caesis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore.
Corpus et visu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, sed esse
Censor extincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub undas
Phoebus, extremo veniens ab ortu:
Quos premunt septem gelidi triones:
Quos notus sicco violentus aestu
Torret, ardenteis recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas
Vertere infani rabiem Neronis?
Heu gravem fortem, quoties iniquus
Additur saevo gladius veneno!

Tum ego, scis, inquam, ipsa minimùm no-

bis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam : sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita confenesceret. et illa : atqui hoc unum est, quod praestantes quidem naturam mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriae scilicet cupido, et optimorum in rempublicam fama meritorum : quae quàm sit exilis et totius vacua ponderis, sic considera : omnem terrae ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad coeli spatium, puncti constat obtinere rationem : id est, ut si ad coelestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. hujus igitur tam exiguae in mundo regionis quarta ferè portio est, sicut Ptolemaeo probante didicisti, quae a nobis cognitis animantibus incolatur. huic quartae, si quantum maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. in hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitaris? at quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? adde quòd hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitae ratione distantes : ad quas tum difficul-

tate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentiâ, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. aetate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanae reipublicae fama transcenderat, et erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. videsne igitur quàm sit angusta, quàm compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? an ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? quid, quòd diversarum gentium mores inter se, atque instituta discor-
dant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. quo fit, ut si quem famae praedicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducatur. erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, et intra unius gentis terminos praeclara illa famae immortalitas coarctabitur. sed quàm multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! quamquam quid ipsa scripta proficiant, quae cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. quòd si ad aeternitatis infinita spatia pertractes, quid habes, quòd de tui nominis diuturnitate

laeteris? unius etenim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. at hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. etenim finitis ad se invicem fuerit quaedam; infiniti verò, atque finiti, nulla umquam poterit esse collatio. ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta aeternitate cogitetur, non parva, sed planè nulla esse videatur. vos autem nisi ad populares auras, inaneisque rumores, rectè facere nescitis, et relicta conscientiae, virtutisque praestantiâ, de alienis praemia fermunculis postulatis. accipe in hujusmodi arrogantiae levitate quàm festivè aliquis illuserit. nam cùm quidam adortus esset hominem contumeliis, qui non ad verae virtutis usum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, adjecissetque jam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter, patienterque tolerasset; ille patientiam paullisper assumsit, acceptâque contumeliâ velut insultans, jam tandem, inquit, intelligis me esse philosophum? tum ille nimium mordaciter, intellexeram, inquit, si tacuisses. quid autem est, quod ad praecipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt;

quid, inquam, est, quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attineat? nam si, quod nostrae rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria: cum is, cujus ea esse dicitur, non exstet omnino. sin verò bene mens sibi conscia, terreno carcere resoluta, coelum libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quae se, coelo fruens, terrenis gaudet exemptam?

Quicumque solam mente praecipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentes aetheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô superbi colla mortali jugo
Frustrà levare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Involvit humile pariter, et celsum caput,
Aequatque summis infima.
Ubi nunc fidelis ossa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.

Sed quòd decora novimus vocabula,

Num scire consumtus datur ?

Jacetis ergo prorsus ignorabiles,

Nec fama notos efficit.

Quòd si putatis longiùs vitam trahi

Mortalis aura nominis,

Cùm fera vobis rapiet hoc etiam dies,

Jam vos secunda mors manet,

Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando, cùm de hominibus fallax illa nonnihil bene mereatur; tum scilicet, cùm se aperit, cùm frontem detegit moresque profitetur. nondum fortè quid loquar, intelligis. mirum est, quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vix queo. etenim plus hominibus reor adversam, quàm prosperam prodesse fortunam. illa enim semper specie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur: haec semper vera est, cùm se instabilem mutatione demonstrat; illa fallit; haec instruit: illa mendacium specie bonorum, mentes fruuentium ligat; haec cognitione fragilis felicitatis absolvit. itaque illam videas ventosam, fluentem, sui que semper ignaram: hanc sobriam, succinctamque, et ipsius adversitatis exercitatione prudentem. postremò felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adversa plerumque ad vera bona redu-

ces unco retrahit. an hoc inter minima aesti-
mandum putas, quòd amicorum tibi fidelium
menteis haec aspera, haec horribilis fortuna de-
texit: haec tibi certos sodalium vultus, ambigu-
osque secrevit, discedens, suos abstulit, tuos re-
liquit? quanti hoc integer, et, ut videbaris tibi,
fortunatus emisses? desine nunc et amissas opes
quaerere, quod pretiosissimum divitiarum genus
est, amicos invenisti.

Quòd mundus stabili fide
Concordes variat vices,
Quòd pugnantia semina
Foedus perpetuum tenent,
Quòd Phoebus roseum diem
Curru provehit aureo,
Ut quas duxerit hesperus
Phoebe noctibus imperet,
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coërceat,
Ne terris liceat vagis
Latos tendere terminos.
Hanc rerum seriem ligat,
Terras, ac pelagus regens,
Et coelo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuò geret:

Et quam nunc socia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Junctos foedere continet:
Hic et conjugii sacrum
Castis nectit amoribus:
Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo coelum regitur, regat.

THE HISTORY OF

THE UNITED STATES OF AMERICA
FROM 1789 TO 1861
BY
JAMES M. SMITH
VOLUME I
THE FOUNDING OF THE NATION
1789-1800
CHAPTER I
THE CONSTITUTION
The Constitution of the United States was adopted on September 17, 1787, and went into effect on September 17, 1789. It is the supreme law of the land, and all laws made in accordance with it are valid. The Constitution is divided into three parts: the Preamble, the Articles, and the Amendments. The Preamble states the purpose of the Constitution, which is to establish a more perfect union, justice, domestic tranquility, and to secure the blessings of liberty to the people. The Articles describe the structure of the government, which is divided into three branches: the Executive, the Legislative, and the Judicial. The Amendments are changes to the original Constitution, which were made to clarify and improve it.

CHAPTER II
THE PRESIDENT
The President of the United States is the head of the Executive branch of the government. He is elected by the people for a term of four years. The President has the power to sign laws, to appoint and remove judges, and to declare war. He is also the commander in chief of the armed forces. The President is responsible for the execution of the laws of the United States.

CHAPTER III
THE CONGRESS
The Congress of the United States is the Legislative branch of the government. It is composed of two houses: the Senate and the House of Representatives. The Senate is made up of two members from each state, and the House of Representatives is made up of members from each state, based on the number of people living in that state. The Congress has the power to make laws, to declare war, and to control the federal budget.

CHAPTER IV
THE JUDICIAL BRANCH
The Judicial branch of the government is responsible for interpreting the laws of the United States. It is headed by the Supreme Court, which is made up of nine justices. There are also lower courts, such as the District Courts and the Circuit Courts. The Judicial branch has the power to declare laws unconstitutional and to resolve disputes between states and between individuals.

ANICII MANLII SEVERINI
 B O E T I I
 CONSOLATIONIS
 PHILOSOPHIAE
 LIBER III.

JAM cantum illa finierat, cùm me audien-
 di avidum, stupentemque arrestis adhuc
 auribus carminis mulcedo defixerat. itaque
 paullo post, ô, inquam, summum lassorum sola-
 men animorum, quantum me vel sententiarum
 pondere, vel canendi etiam jucunditate refovif-
 ti! adeò ut jam me posthac imparem fortunae
 ictibus non arbitrer. itaque remedia, quae paul-
 lò acriora esse dicebas, non modò non perhor-
 resco, sed audiendi avidus vehementer efflagi-
 to. tum illa, sensi, inquit, cùm verba nostra ta-
 citus, attentusque rapiebas, eumque tuae men-
 tis habitum vel exspectavi, vel, quod est verius,
 ipsa perfeci. talia sunt quippe, quae restant, ut
 degustata quidem mordeant, interius autem re-
 cepta dulcescant. sed quòd tu te audiendi cu-
 pidum dicis, quanto ardore flagrares, si, quo-

nam te ducere aggredimur, agnosceres. quonam, inquam? ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus; sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potest intueri. tum ego: fac obsecro, et, quae illa vera sit, sine cunctatione demonstra. faciam, inquit illa, tui causa libenter: sed quae tibi causa notior est, eam prius designare verbis, atque informare conabor: ut ea perspecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, verae specimen beatitudinis possis agnoscere.

Qui ferere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus;
Falce rubos, filicemque resecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior est apium magis labor,
Si malus ora prius sapor edat.
Gratius astra nitent, ubi notus
Definit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies roseos agit equos:
Tu quoque falsa tuens bona prius,
Incipe colla iugo retrahere;
Vera dehinc animum subierint.

Tum defixo paullulum visu, et velut in augustam suae mentis sedem recepta, sic coepit:

omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire. id autem est bonum, quo quis adeptus, nihil ulterius desiderare queat. quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relinquere-
tur extrinsecus, quod posset optari. liquet igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum. hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluent, elaborant: alii verò bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituent: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhaerere conantur. at quibus optimum quiddam claritas videtur; hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. plurimi verò boni fructum gaudio, laetitiaque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffuere. sunt etiam, qui horum finis, causasque alterutro permutant; ut, qui

divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniae causâ, seu proferendi nominis petunt. in his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio; veluti nobilitas, favorque popularis, quae videntur quandam claritudinem comparare; uxor, ac liberi, qui iucunditatis gratia petuntur. amicorum verò, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. reliquum verò vel potentiae causa, vel delectationis assumitur. jam verò corporis bona promptum est, ut ad superiora referantur. robur enim magnitudoque videntur praestare valentiam; pulcritudo atque velocitas celebritatem; salubritas, voluptatem. quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. nam quod quisque prae ceteris petit, id summum esse judicat bonum. sed summum bonum beatitudinem esse definivimus. quare beatum esse judicat statum, quem prae ceteris quisque desiderat. habes igitur ante oculos propositam ferè formam felicitatis humanae, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. quae quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quòd cetera omnia iucunditatem animo videantur afferre. sed ad hominum studia revertor: quorum animus, etsi caligante memoria,

tamen bonum summum repetit, sed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? atqui non est aliud, quod aequè perficere beatitudinem possit, quàm copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. num verò labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiae cultu dignissimum putant? minimè. neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quòd adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. an in bonis non est numeranda potentia? quid igitur? num imbecillum, ac sine viribus aestimandum est, quod omnibus rebus constat esse praestantius? an claritudo nihili pendenda est? sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clarissimum. nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus, molestiisque subjectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? atqui haec sunt, quae adipisci homines volunt, eaque de causa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptatesque desiderant, quòd per haec sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, laetitiamque credunt esse venturam. bonum est igitur, quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturae vis, faci-

lè monstratur, cùm licet variae dissidentesque
sententiae, tamen in deligendo boni fine con-
fentiunt.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Poeni pulcra leones
Vincula gestent, manibusque datas
Captent escas, metuantque truce
Soliti verbera ferre magistrum :
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quae canit altis garrula ramis
Ales, caveae clauditur antro :
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen, arto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras ;
Sparsas pedibus proterit escas,

Silvas tantum moesta requirit,
Silvas dulci voce fufurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice coelum.
Cadit hesperias Phoebus in undas;
Sed secreto tramite rursus
Curram solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quaeque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

Vos quoque ô terrena animalia, tenui licet
imagine, vestrum tamen principium somniatis,
verumque illum beatitudinis finem, licet mini-
mè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione
prospicitis, eoque vos, et ad verum bonum na-
turalis ducit intentio, et ab eodem multiplex er-
ror abducit. considera namque, an per ea, qui-
bus se homines adepturos beatitudinem putant,
ad destinatum finem valeant pervenire. si enim
vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid
afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos
quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione
felices. quòd si neque id valent efficere, quod

promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquidò falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? primum igitur te ipsum, qui paullo antè divitiis affluebas, interrogo. inter illas abundantissimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. nonne quia vel aberat, quod abesse non velles; vel aderat, quod adesse noluiſſes? ita est, inquam. illius igitur praesentiam, hujus absentiam desiderabas. confiteor, inquam. eget verò, inquit, eo, quod quisque desiderat. eget, inquam. qui verò eget aliquo, num est usquequaque sibi ipse sufficiens? minime, inquam. tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? quidni? inquam. opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt, et hoc erat, quod promittere videbantur. atqui hoc quoque maximè considerandum puto, quod nihil habeat suapte naturâ pecunia, ut his, a quibus possidetur, invitis nequeat auferri. fateor, inquam. quidni fateare, cùm eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? unde enim forenses querimoniae, nisi quòd vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniae reptuntur ereptae? ita est, inquam. egebit igitur, inquit, extrinsecus petito praesidio, quo suam pe-

cuniam quisque tueatur. quis, inquam, neget? atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam posset amittere. dubitari, inquam, nequit. in contrarium igitur relapsa res est: nam quae sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius praesidio faciunt indigentes. quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? sed adest, inquires, opulenti, quo famem fatient; quo sitim, frigusque depellant. sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. nam si haec hians semper, atque aliquid poscens, opibus non expletur, maneat necesse est, quae possit expleri. taceo, quod naturae minimum, quod avaritiae nihil satis est. quare si opes nec summovere indigentiam possunt, et ipsae suam faciunt, quid est quod eas sufficientiam praestare credatis?

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
Oneretque baccis colla rubri litoris;
Ruraque centeno scindat opima bove:
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

Sed dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. num vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inferant, vitia depellant? atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent; quò fit, ut indignemur eas saepè nequissimis hominibus contigisse; unde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam tamen appellat. videsne quantum malis dedecus adjiciant dignitates? atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, ut cum Decorato gerere magistratum putares, cùm in eo mentem nequissimi scurrae, delatoresque respiceres? non enim possumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos. at si quem sapientia praeditum videres, num posses eum vel reverentia, vel ea, qua praeditus est, sapientia, non dignum putare? minimè. inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. quod quia populares facere nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. in quo illud est animadvertendum magis: nam si eo abjectior est, quo magis a pluribus quisque contemnitur, cùm reverendos facere nequeat, quos pluribus ostentat, despectiores potius improbos dignitas facit.

verum non impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratilibus dignitates non posse contingere; si quis multiplici consultu functus in barbaras nationes fortè devenerit, venerandum ne barbaris honor faciet? atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent; sicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere desistit. sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax adnectit opinio, vanescunt illico, cum ad eos venerint, qui dignitates eas esse non aestimant. sed hoc apud exteras nationes. inter eos verò, apud quos ortae sunt, num perpetuò perdurant? atqui praetura magna olim potestas, nunc inane nomen est, et senatorii census gravis sarcina. si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. nunc ea praefectura quid abjectius? ut enim paullo antè diximus, quòd nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultrò improborum contagione fordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium aestimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendae pulcritudinis habeant, ne dum aliis praestent?

Quamvis se, Tyrio superbus ostro,
Comeret et niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigeat
Luxuriae Nero saevientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

An verò regna regumque familiaritas effice-
re potentem valent? quidni, quando eorum fe-
licitas perpetuò perdurat? atqui plena est ex-
emplorum vetustas, plena etiam praesens aetas,
qui reges felicitatem calamitate mutaverint. ô
praeclara potentia, quae ne ad conservationem
quidem sui satis efficax invenitur! quòd si haec
regnorum potestas beatitudinis auctor est, non-
ne si qua parte defuerit, felicitatem minuat,
miseriam importet? sed quamvis latè humana
tendantur imperia, plures necesse est gentes re-
linqui, quibus regum quisque non imperet. qua
verò parte beatos faciens desinit potestas, hac
impotentia subintrat, quae miseros facit: hoc
igitur modo majorem regibus inesse necesse est
miseriae portionem. expertus sortis suae peri-
culorum tyrannus, regni metus pendentis supra
verticem gladii terrore simulavit. quae est igi-
tur haec potestas, quae solitudinum morsus

expellere, quae formidinum aculeos vitare nequit? atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt; dehinc de potestate gloriantur. an tu potentem censēs, quem videas velle, quod non possit efficere? potentem censēs, qui satellite latus ambit, qui quos terret, ipse plus metuit; qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est? nam quid ego de regum familiaribus differam, cū regna ipsa tantae imbecillitatis plena demonstrē? quos quidem regia potestas saepē incolumis, saepē autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem, praeceptoremque suum ad eligendae mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. atqui uterque potentiae suae renuntiare voluerunt; quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. quae est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes, quam, nec, cū habere velis, tutus sis, et cū deponere cupias, vitare non possis? an praesidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. quae verò pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

Qui se volet esse potentem,
 Animos domet ille feroces,
 Nec victa libidine colla
 Foedus summittat habenis.
 Etenim licet Indica longè
 Tellus tua jura tremiscat,
 Et serviat ultima Thule;
 Tamen atras pellere curas,
 Miserasque fugare querelas
 Non posse, potentia non est.

Gloria verò quàm fallax saepè, quàm tur-
 pis est! unde non injuria tragicus exclamat:
 Ω δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, ὃδὲν γεγῶσι βίβλον ὤκνω-
 σας μέγαν. plures enim magnum saepè nomen
 falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid
 turpius excogitari potest? nam qui falso praedi-
 cantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant.
 quae si etiam meritis conquistae sint, quid ta-
 men sapientis abjecerint conscientiae, qui bo-
 num suum non populari rumore, sed conscien-
 tiae veritate metitur? quòd si hoc ipsum propa-
 gasse nomen, pulcrum videtur; consequens est,
 ut foedum non extendisse judicetur. sed cum,
 uti paullo ante disserui, plures gentes esse ne-
 cesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat
 pervenire, fit, ut quem tu aestimas gloriosum,
 pro maxima parte terrarum videatur inglorius.

inter haec verò popularem gratiam, ne commemoratione quidem dignam puto, quae nec iudicio provenit, nec umquam firma perdurat. jam verò quàm sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quae si ad claritudinem refertur, aliena est. videtur namque esse nobilitas, quaedam de meritis veniens laus parentum. quòd si claritudinem praedicatio facit, illi sint clari necesse est, qui praedicantur. quare splendidum te, si tuum non habes, aliena claritudo non efficit. quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne a majorum virtute degenerent.

Omne hominum genus in terris

Simili surgit ab ortu :

Unus enim rerum pater est,

Unus cuncta ministrat.

Ille dedit Phoebo radios,

Dedit et cornua lunae.

Ille homines etiam terris

Dedit, et sidera coelo.

Hic clausit membris animos

Celsa sede petitos.

Mortaleis igitur cunctos

Edit, nobile germen.

Quid genus, et proavos strepitis?

Si primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
Nullis degener exstat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deferat ortum.

Quid autem de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas verò poenitentiae? quantos illae morbos, quàm intolerabileis dolores, quasi quendam fructum nequitiae fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. tristes verò esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. quae si beatos explicare possunt, nihil causae est, quin pecudes quoque beatae esse dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. honestissima quidem conjugis foret, liberorumque jucunditas, sed nimis e natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores: quorum quàm sit mordax quaecumque conditio, neque aliàs expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. in quo Euripidis mei sententiam probò, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes,

Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, et nimis tenaci
Ferit ic̃ta corda morfu.

Nihil igitur dubium est, quin hae ad beatitudinem viae deviae quaedam sint, nec perducere quemquam eo valeant, ad quod se perducaturas esse promittunt. quantis verò implicitae malis sint, brevissimè monstrabo. quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti. dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis; et qui praeire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. gloriam petis? sed per aspera quaeque distractus, securus esse desistis. voluptariam vitam degas. sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimae fragilissimaeque rei, corporis, servum? jam verò qui bona prae se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur! num enim elephantos mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate praeibitis? respicite coeli spatium, firmitudinem, celeritatem, et aliquando desinite vilia mirari. quod quidem coelum non his potius est, quàm sua, qua regitur, ratione, mirandum. formae verò nitor ut rapidus est, ut velox, et ver-

nalium florum mutabilitate fugacior! quòd si, ut Aristoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcerrimum corpus, turpissimum videretur? igitur te pulcrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. sed aestimate, quàm vultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. ex quibus omnibus illud redigere in summam licet: quòd hæc, quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

Eheu, quæ miseros tramite devios

Abducit ignorantia!

Non aurum in viridi quaeritis arbore,

Nec vite gemmas carpitis,

Non altis laqueos montibus abditis,

Ut pisce ditetis dapes.

Nec vobis capreas si libeat sequi,

Tyrrhena captatis vada.

Ipsos quin etiam fluctibus abditos

Norunt recessus aequoris,

Quæ gemmis niveis unda feracior,

Vel quae rubentis purpurae,
Necnon quae tenero pisce, vel asperis
Praestent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire caeci sustinent,
Et, quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambient,
Et cùm falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

Haftenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quae sit vera monstrare. atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem gloriâ, nec laetitiam voluptatibus posse contingere. an etiam causas, cur id ita sit,prehendisti? tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri; sed ex te cognoscere malim apertiùs. atqui promptissima ratio est. quod enim simplex est, indivisumque naturâ, id error humanus separat, et a vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. an tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? minimè, inquam. rectè tu quidem: nam si quid est, quod in ulla re imbecil-

lioris valentiae sit, in hac praesidio necesse est egeat alieno. ita est, inquam. igitur sufficientiae, potentiaeque una est, eademque natura. sic videtur. quod verò hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contrà rerum omnium veneratone dignissimum? at hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. addamus igitur sufficientiae, potentiaeque reverentiam, ut haec tria unum esse judicemus. addamus, siquidem vera volumus confiteri. quid igitur? inquit, obscurumne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? considera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi praestare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. consequitur, inquam. quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse laetissimum? sed unde huic, inquam, tali moeror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum; quare plenum esse laetitiae, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiae, potentiae, claritudi-

nis, reverentiae, jucunditatis, nomina quidem esse diversa, nullo verò modo discrepare substantiam. necesse est, inquam. hoc igitur, quod est unum simplexque natura, pravitas humana dispertit, et, dum rei, quae partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quae nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. quonam, inquam, modo? qui divitias, inquit, petit, penuriae fugâ, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. sed hoc modo nec sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. qui verò solùm posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. sed hunc quoque quàm multa deficiant vides. fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque haec depellere nequeat, etiam id quod maximè petebat, potens esse desistat. similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. nam cùm unumquodque horum idem, quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, nec illud quidem, quod desiderat, apprehendit. quid igitur, inquam, si quis cuncta simul cupiat adipisci? summam quidem

ille beatitudinis velit; sed num in his eam reperi-
et, quae demonstravimus, id, quod pollicen-
tur, non posse conferre? minimè, inquam. in
his igitur, quae singula quaeque expetendorum
praestare creduntur, beatitudo nullo modo in-
vestiganda est. fateor, inquam, et hoc nihil dici
verius potest. habes igitur, inquit, et formam
falsae felicitatis, et causas: desce nunc in ad-
versum mentis intuitum; ibi enim veram, quam
promissimus, statim videbis. atqui haec, inquam,
vel caeco perspicua est, eamque tu paullo antè
monstrasti, dum falsae causas aperire conabaris.
nam, ni fallor, ea vera est, et perfecta felicitas,
quae sufficientem, potentem, reverendum, ce-
lebrem, laetumque perficiat. atqui ut me inte-
rius animadvertisse cognoscas, quae unum ho-
rum, quoniam idem cuncta sunt, veraciter prae-
stare potest, hanc esse plenam beatitudinem si-
ne ambiguitate cognosco. ò te alumne hac opi-
nionem felicem, siquidem hoc, inquit, adjeceris!
quidnam? inquam. essene aliquid in his mor-
talibus caducisque rebus putas, quod hujusmo-
di statum possit afferre? minimè, inquam, puto,
idque a te, nihil ut ampliùs desideretur, osten-
sum est. haec igitur vel imagines veri boni, vel
imperfecta quaedam dare bona mortalibus vi-
dentur: verum autem, atque perfectum bonum
conferre non possunt. assentior, inquam. quo-

niam igitur agnovisti, quae vera illa sit, quae autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. id quidem, inquam, jamdudum vehementer exspecto. sed cum, uti in Timaeo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum praesidium debeat implorari, quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo praetermisso, nullum ritè fundatur exordium. rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
 Terrarum coelique sator, qui tempus ab aevo
 Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
 Quem non externae pepulerunt fingere causae
 Materiae fluitantis opus, verum insita summi
 Forma boni, livore carens; tu cuncta superno
 Ducis ab exemplo; pulcrum pulcerrimus ipse
 Mundum mente gerens, similique in imagine
 formans,

Perfectasque jubens perfectum absolvere par-
 teis.

Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
 Arida convenient liquidis: ne purior ignis
 Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
 Tu triplicis mediam naturae cuncta moventem

Connectens animam per consona membra resol-
vis.

Quae cum secta duos motum glomeravit in or-
beis,

In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, et simili convertit imagine coelum.

Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, et levibus sublimeis curribus aptans
In coelum, terramque seris: quas lege benignâ
Ad te conversas reduci facis igne reverti.

Da pater angustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce repertâ
In te conspicuos animi defigere visus.

Disjice terrenae nebulas et pondera molis,
Atque tuo splendore mica; tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Quoniam igitur quae sit imperfecti, quae e-
tiam perfecti boni forma vidisti: nunc demon-
strandum reor, quonam haec felicitatis perfec-
tio constituta sit. in quo illud primum arbitror
inquirendum, an aliquod huiusmodi bonum,
quale paullo antè definisti, in rerum natura pos-
sit existere, ne nos praeter rei subiectae verita-
tem cassa cogitationis imago decipiat. sed quin
existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons
bonorum, negari nequit. omne enim, quod im-

perfectum esse dicitur, id imminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. quò fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquid esse, necesse sit. etenim perfectione sublatâ, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. neque enim ab diminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in haec extrema, atque effoeta dilabitur. quòd si, uti paullo antè monstravimus, est quaedam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. firmissimè, inquam, verissimeque conclusum est. quo verò, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque in eo bonum esse convincat. nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit; erit enim eo praestantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur; omnia namque perfecta minùs integris priora esse claruerunt; quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum esse summum Deum, summi, perfectique boni esse

plenissimum. sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. sed quaeso, inquit, te, vide quàm id sanctè atque inviolabiliter probes, quòd boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. quonam, inquam, modo? ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere praesumas, quasi habentis Dei, habitaeque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. nam si extrinsecus acceptum putes, praestantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. sed hunc esse rerum omnium praecellentissimum dignissimè confitemur. quòd si naturâ quidem inest, sed est ratione diversum, cùm de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis haec diversa conjunxerit? prostremò quod a qualibet re diversum est, id non est illud, a quo intelligitur esse diversum. quare quod a summo bono diversum est sui naturâ, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse praestantius. omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere; quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ra-

tione concluderim. rectissimè, inquam. sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. ita est, inquam. igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, et ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. respice, inquit, an hinc quoque idem firmitus approbetur, quod duo summa bona, quae a se diversa sint, esse non possunt. etenim quae discrepant bona, non esse alterum, quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est; nullo modo igitur quae summa sunt bona, ea possunt esse diversa. atqui et beatitudinem, et Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quae sit summa divinitas. nihil, inquam, nec re hac verius, nec ratiocinatione firmitus, nec Deo dignius concludi potest. super haec, inquit, igitur, veluti geometrae solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quae *πρωτάδια* ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa divinitas, divinitatis adeptione beatos fieri, manifestum est. sed uti iustitiae adeptione iusti, sapientiae sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, Deos fi-

eri simili ratione necesse est. omnis igitur beatus, Deus; sed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet esse quàm plurimos. et pulcrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive *ωρίσµα*, sive corollarium vocari mavis. atqui hoc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. quid, inquam? cùm multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne haec omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc verò cetera referantur? vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? ac summum quidem, inquam. addas, inquit, hoc omnibus licet. nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque, claritas, ac voluptas beatitudo esse judicatur. quid igitur? haecine omnia, bonum, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quaedam beatitudinis membra sunt, an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur? intelligo, inquam, quid investigandum proponas; sed, quid constituas, audire desidero. hujus discretionem rei sic accipe. si haec omnia beatitudinis membra forent, a se quoque invicem discreparent. haec est enim partium natura, ut unum corpus diversa com-

ponant. atqui haec omnia idem esse monstrata sunt. minimè igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. id quidem, inquam, dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. ad bonum verò cetera referri palàm est. iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. omnium igitur expetendorum summa, atque causa, bonum est. quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. contraque etiam, quae naturâ bona non sunt, tamen etsi esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. quo fit uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. cujus verò causa quid expetitur, id maximè videtur optari. veluti si salutis causâ quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quàm salutis effectum. cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, non illa potiùs, quàm bonum ipsum desideratur ab omnibus. sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quaeritur beatitudo. ex quo liquidò apparet ipsius boni, et beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. nihil video, cur dissentire

L

quispiam possit. sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. ita, inquam. securè igitur concludere licet. Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenis habitans libido menteis.
Haec erat vobis requies laborum,
Hic portus placidâ manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miscens virideis lapillos,
Illustrant aciem, magisque caecos
In suos condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur vigetque coelum,
Vitat obscuras animae ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phoebi radios negabit.

Assentior, inquam. cuncta enim firmissimis
nexa rationibus constant. tum illa, quanti, in-
quit, aestimabis, si bonum ipsum quid sit, agno-

veris? infiniti, inquam: siquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, continget agnoscere. atqui hoc verissima, inquit, ratione patefaciam, manebant modò quae paullo antè conclusa sunt. manebunt, inquam. nonne, inquit, monstravimus ea, quae appetuntur a pluribus, idcirco vera, perfectaue bona non esse, quoniam a se invicem discrepant, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum asferre non posse? tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quae sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas; nisi verò unum, atque idem omnia sint, nihil habere, quò inter expetenda numerentur? demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. quae igitur, cum discrepant, minimè bona sunt; cum verò unum esse coeperint, bona fiunt: nonne haec ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? ita, inquam, videtur. sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? ita est. oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas. eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. negare, inquam, nequeo. nostine igitur, inquit, omne quod est, tamdiu manere atque subsistere, quamdiu sit unum, sed interire atque

dissolvi pariter, postquam unum esse destiterit? quonam modo? ut in animalibus, inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. cùm verò haec unitas utriusque separatione dissolvitur, interire, nec jam esse animal liquet. ipsum quoque corpus cùm in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. at si distributae, segregataeque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. eoque modo percurrenti cetera proculdubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est: cùm verò unum esse desinit, interire. consideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta subsistendi appetentiâ, venire ad interitum corruptionemque desideret? si animalia, inquam, considerem, quae habent aliquam volendi, nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extrà cogentibus, abjiciat manendi intentionem, et ad interitum sponte festinet. omne namque animal tueri salutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consensum rebus, prorsus dubito. atqui non est, quòd de hoc quoque possis ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasce locis, ubi quantum earum natu-

ra queat, citò exarescere atque interire non possint. nam aliae quidem campis, aliae montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliae saxis haerent, aliarum fecundae sunt steriles arenae, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. sed dat cuique natura quod convenit, et, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. quid, quod omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? quid, quod molliissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra verò quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adversum coeli intemperiem, quasi malipatiens defensor opponitur? jam verò quanta est naturae diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur; quae omnia non modò ad tempus manendi, verum generatim quoque quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? ea etiam quae inanimata esse creduntur, nonne quod suum est quaeque simili ratione desiderant? cur enim flammæ quidem sursum levitas vehit, terras verò deorsum pondus deprimit, nisi quòd haec singulis loca motionesque conveniunt? porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat; sicuti ea, quae sunt inimica, corrumpunt. jam verò quae dura sunt, ut lapides, adhaerent te-

naçissimè partibus suis, et, ne facillè dissolvantur, resistunt. quae verò liquentia, ut aër, atque aqua, facillè quidem dividendibus cedunt, sed citò in ea rursus, a quibus sunt abscissa, relabuntur. ignis verò omnem refugit sectionem. neque nunc nos de voluntariis animae cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. sicuti est, quòd acceptas escas sine cogitatione transigimus, quòd in somno spiritum ducimus nescientes. nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animae voluntatibus, verum ex naturae principiis venit. nam saepè mortem cogentibus causis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diurnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. adeò haec sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. dedit enim providentia creatis a se rebus hanc vel maximam manendi causam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderant; quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quae sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere, quae dudum incerta videbantur. quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit id unum esse desiderat; hoc enim sublato, nec esse quidem

cuiquam permanebit. verum est, inquam. omnia igitur, inquit, unum desiderant. consensi. sed unum id ipsum monstravimus esse, quod bonum est. ita quidem. cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. nihil, inquam, verius excogitari potest. nam vel ad nihilum cuncta referuntur, et uno veluti vertice destituta, sine rectore fluitabunt, aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. et illa, nimium, inquit, ò alumne, laetor: ipsam enim mediae veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paullo antè dicebas. quid? inquam. quis esset, inquit, rerum omnium finis. id enim est profectò, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum esse, fateamur.

Quisquis profundâ mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris:
Dudum quod atra textit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phoebo.
Non omne namque mente depulit lumen,

Obliviosam corpus invehens molem.
Haeret profectò semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quod si Platonis musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

Tum ego, Platóni, inquam, vehementer as-
sentior: nam me horum jam secundò comme-
moras. primùm, quod memoriam corporea con-
tagione, dehinc cum moeroris mole pressus ami-
si. tum illa, si superiora, inquit, concessa respi-
cias, ne illud quidem longius aberit, quin re-
corderis, quod te dudum nescire confessus es.
quid? inquam. quibus, ait illa, gubernaculis
mundus regatur. memini, inquam, me inscitiam
meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet
jam prospiciam, planius tamen ex te audire de-
sidero. mundum, inquit, hunc, a Deo regi paul-
lo antè minimè dubitandum putabas. ne nunc
quidem arbitror, inquam, nec umquam dubi-
tandum putabo, quibusque in hoc rationibus ac-
cedam, breviter exponam. mundus hic ex tam
diversis contrariis que partibus in unam formam
minimè convenisset, nisi unus esset, qui tam di-
versa conjungeret; conjuncta verò naturarum
ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret at-

que divelleret, nisi unus esset, qui quod nexuit, contineret. non tam verò certus naturae ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientiâ, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum varietates manens ipse disponderet. hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo, Deum nomino. tum illa, cùm haec, inquit, ita sentias, parvam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas, sed quae proposuimus intueamur. nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus? Deumque beatitudinem ipsam esse concessimus? ita quidem. et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecis adminiculis indigebit; alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. id, inquam, ita est necessarium. per se igitur solum cuncta disponit. negari, inquam, nequit. atqui Deus ipsum esse bonum monstratus est. memini, inquam. per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus, et hic est veluti quidam clavus, atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis, atque incorrupta servatur. vehementer assentior, inquam, et id te paullo antè dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: sed

M

quod dicam non minùs ad contuendum patet. quid, inquam? cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntariè regantur, seque ad disponentis nutum veluti convenientia, temperataque rectori sponte convertant? ita, inquam, necesse est, nec beatum regimen esse videretur; si quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium salus. nihil est igitur, quod naturam servans, Deo contraire conetur. nihil, inquam. quid si conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adversus eum, quem jure beatitudinis potentissimum esse concessimus? prorsus, inquam, nihil valeret. non est igitur aliquid, quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. non, inquam, arbitror. est igitur, inquit, summum bonum, quod regit cuncta fortiter, suaviterque disponit. tum ego, quàm, inquam, me non modò ea, quae conclusa est, summa rationum, verùm multò magis haec ipsa, quibus uteris, verba delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna latrantem sui pudeat. accepisti, inquit, in fabulis laceffenteis coelum gigantes: sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. sed visne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulcra quaedam veritatis

scintilla diffiliit: tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. qui verò est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. nihil, inquam. num igitur Deus facere malum potest? minimè, inquam. malum igitur, inquit, nihil est, cùm id facere ille non possit, qui nihil non potest. ludisne, inquam, me, inextricabilem labyrinthum rationibus texens, quae nunc quidem, qua egrèdiaris, introeas; nunc verò qua introieris, egrediare; an mirabilem quendam divinae simplicitatis orbem complicas? etenim paullo antè a beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum docebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas,volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque haec nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. tum illa,

minimè, inquit, ludimus, remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. ea est enim divinae forma substantiae, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquid ipsa suscipiat; sed, sicut de ea Parmenides ait, πάντοθεν ἀκύκλῳ σφαίρᾳς ἐναλίγκιον ὄψκῳ, rerum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus, nihil est quod admirere, cùm Platone fanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

Felix, qui potuit boni
 Fontem visere lucidum:
 Felix, qui potuit gravis
 Terrae solvere vincula.
 Quondam funera conjugis
 Vates Threicius gemens,
 Postquam flebilibus modis
 Silvas currere mobileis,
 Amneis stare coëgerat,
 Junxitque intrepidum latus
 Saevis cerva leonibus,
 Nec visum timuit lepus
 Jam cantu placidum canem,
 Cùm flagrantior intima

Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immiteis superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid praecipuis deae
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, Taenara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminos novo
Captus carmine janitor,
Quae fontes agitant metu
Ultrices scelerum deae,
Jam moestae lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox praecipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Umbrarum miserans ait :
Donamus comitem viro

Emtam carmine conjugem :
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus ?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Euridicen suam
Vidit, perdidit, occîdit.
Vos haec fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quaeritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid praecipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANICII MANLII SEVERINI

B O E T I I

C O N S O L A T I O N I S

P H I L O S O P H I A E

L I B E R IV.

HAEC cùm philosophia, dignitate vultus, et oris gravitate servata, leniter suaviterque cecinisset, tum ego, nondum penitus infiti moeroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrui. et ô, inquam, veri praevia luminis, quae usque adhuc tua fudit oratio, cum sui speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, etsi ob injuriae dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorsus ignorata dixisti. sed ea ipsa est vel maxima nostri causa moeroris, quod cùm rerum bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita praetereant. quod solum quanta dignum sit admiratione, profectò consideras. at huic aliud majus adjungitur: nam imperante florentequae nequitia, virtus non solum praemiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjec-

ta calcatur, et in locum facinorum supplicia luit. quae fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo fatis potest nec admirari, nec conqueri. tum illa, et esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, in tanti veluti patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. nam si ea, quae paullo antè conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipso, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos verò abjectos semper, atque imbecilleis; nec sine poena unquam esse vitia, nec sine praemio virtutes; bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaue id genus, quae sopitis querelis firmâ te soliditate corroborent. et quoniam verae formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus, quae praemittere necessarium puto, viam tibi, quae te domum revehat, ostendam. pennas etiam tuae menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsâ, sospes in patriam, meo ductu; meâ semitâ, meis vehiculis revertaris.

Sunt etenim pennae volucres mihi,
Quae celsa conscendant poli:

Quas sibi cum velox mens induit,
Terras perosa despicit,
Aëris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt.
Quique agili motu calet aetheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phoeboque conjungat vias,
Aut comitetur iter gelidi senis,
Miles corusci sideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
Atqui ubi jam exhausti fuerit fatis,
Polum relinquit extimum,
Dorsaque velocis premat aetheris
Compos verendi luminis.
Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Haec dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quòd si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere;
Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

Tum ego, papae, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modò quem excitaveris, ne moreris. primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. nam cùm bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. sed uti nostrae sententiae fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. quo fit; ut si quem videas adipisci velle, quod minimè adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. quem verò effecisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? minimè. quòd verò quisque potest, in eo validus: quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. fateor, inquam. meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem

voluntatis humanae, quae diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? memini, inquam, id quoque esse demonstratum. num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum, eoque modo cùm beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? minimè, inquam, recordor, quoniam id memoriae fixum teneo. omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur? ita, inquam, consequens est. sed certum est, adeptione boni, bonos fieri. certum. adipiscuntur igitur boni, quod appetunt? sic videtur. mali verò si adipiscerentur, quod appetunt bonum, mali esse non possent. ita est. cùm igitur utrique bonum petant, sed hi quidem adipiscantur, illi verò minimè; non dubium est, bonos quidem potentes esse, qui verò mali sunt, imbecilles. quisquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. rursus inquit: si duo sint, de quibus idem secundum naturam propositum sit, eorumque unus naturali officio idipsum agat, atque perficiat; alter verò naturale illud officium minimè administrare queat, alio verò modo, quàm naturae convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorum esse decernis? etsi conjecto, inquam, quid velis, planiùs tamen audire desidero. am-

bulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus, num negabis? minimè, inquam. ejusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? ne hoc quidem, inquam. si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusque, cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. sed summum, inquit, bonum, quod aequè malis bonisque propositum, boni quidem naturali officio virtutum petunt: mali verò variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, idem ipsum conantur adipisci. an tu aliter existimas? minimè, inquam, nam etiam, quod est consequens, patet. ex his enim quae concesseram, bonos quidem potenteis, malos verò esse necesse est imbecilleis. rectè, inquit, praecurris, idque, uti medici sperare solent, indicium est erectae jam, resistentisque naturae. sed quoniam te ad intelligendum promptissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pene compellit intentio. et quid? si hoc tam magno ac pene invicto praeceuntis naturae desererentur auxilio?

confidera verò quanta sceleratos homines habeat impotentia. neque enim levia, aut ludicra praemia petunt, quae consequi atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus, quod solum dies, noctesque molliuntur: in qua re bonorum vires eminent. sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset, quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeret: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est iudices. ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. cur enim relicta virtute vitia sectantur? inscitiane bonorum? sed quid enervatius ignorantiae caecitate? an sectanda noverunt? sed transversos eos libido praecipitat, sic quoque intemperantia fragiles, qui oblucri vitia nequeunt. an scientes, volentesque bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? sed hoc modo non solum potenteis esse, sed omnino esse desinunt. nam qui communem omnium, quae sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. quod quidem cuipiam mirum fortè videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. nam qui mali sunt, eos malos

esse non abnuo: sed, eosdem esse, purè atque simpliciter nego. nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter verò hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolutè nequeam confiteri. est enim, quod ordinem retinet, servatque naturam: quod verò ab hac deficit, esse etiam, quod in sua natura situm est, derelinquit. sed possunt, inquires, mali: nec ego quidem negaverim; sed haec eorum potentia non a viribus sed ab imbecillitate descendit. possunt enim mala, quae minimè valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. quae possibilitas eos evidentius nihil posse, demonstrat. nam si, uti paullo antè collegimus, malum nihil est, cùm mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. perspicuum est. atque ut intelligas, quaenam sit hujus potentiae vis, summo bono nihil potentius paullo antè definivimus. ita est, inquam. sed idem, inquit, facere malum nequit. minimè. est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines putet? nisi qui insaniat, nemo. atqui iidem possunt mala. utinam quidem, inquam, non possent. cùm igitur, bonorum tantummodo potens, possit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eosdem, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. huc accedit, quòd omnem potentiam inter expetenda

numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturae suae cacumen, ostendimus. sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. expetenda igitur non est. atqui omnis potentia expetenda est. liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis apparet infirmitas; veramque illam Platonis esse sententiam liquet, solos, quod desiderant, facere posse sapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò desiderant, explere non posse. faciunt enim quaelibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

Quos vides sedere celsos
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.

Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Moeror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipse
Dominis pressus iniquis.

Videsne igitur quanto in coeno probra voluntur, qua probitas luce resplendeat? in quo perspicuum est, numquam bonis praemia, numquam sua sceleribus deesse supplicia. rerum enim quae geruntur, illud propter quod unaquaeque res geritur, ejusdem rei praemium esse non injuria videri potest: uti currenti in stadio, propter quam curritur, jacet praemium corona. sed beatitudinem esse idem ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti praemium commune propositum. atque hoc a bonis non potest separari. neque enim bonus ultra jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores sua praemia non relinquunt. quantum libet igitur saeviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arefcet. neque enim probis

animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. quòd si extrinsecus accepto laetaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ipse etiam, qui contulisset, auferre. sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo praemio carebit, cùm probus esse desierit. postremò cùm omne praemium iccirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem, praemii judicet expertem? at cujus praemii? omnium pulcerri-
mi, maximique. memento etenim corollarii illius, quod paullo antè praecipuum dedi, ac sic collige. cùm ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quòd boni sint, fieri beatos liquet. sed qui beati sunt, deos esse convenit. est igitur praemium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. quae cùm ita sint, de malorum quoque inseparabili poena dubitare sapiens nequeat. nam cùm bonum malumque, item poenae atque praemium adversa fronte dissident, quae in boni praemio videmus accidere, eadem necesse est in mali poena contraria parte respondeant. sicut igitur probis probitas ipsa fit praemium; ita improbis nequitia supplicium est. jam verò quisquis afficitur poena, malo se affectum esse non dubitat. si igitur sese ipsi aestimari velint, possuntne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequi-

tia non afficit modò; verum etiam vehementer inficit? vide autem ex adversa parte bonorum, quae improbos poena comitetur. omne namque, quod sit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo antè didicisti; cui consequens est, ut omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. hoc igitur modo quidquid a bono deficit, esse desistit: quo fit, ut mali desinant esse quod fuerant. sed fuisse homines, adhuc ipsa humani corporis reliqua species ostendat; quare versi in malitiam, humanam quoque amiserunt naturam. sed cum ultra homines quemque provehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, infra homines meritum detrudat improbitas. evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem aestimare non possis. avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? lupi similem dixeris. ferox, atque iniquus linguam litigiis exercet? cani comparabis. insidiator occultis furripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exaequetur. irâe intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. pavidus, ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. levis atque inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. foedis immunis libidinibus immergitur? sordidae suis voluptate detinetur. ita fit, ut qui, probitate de-

serta, homo esse desierit, cū in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulae,
Pulcra quā residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus novis
Taeta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, et unguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica,
Testa mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obstitum miserans ducem
Peste solverit hospitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam fues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum

Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis, super
Monstra, quae patitur, gemit.
O levem nimiùm manum,
Nec potentia gramina,
Membra quae valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus est hominum vigor
Arce conditus abditâ.
Haec venena potentiùs
Detrahunt hominem sibi
Dira, quae penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis ulcere saeviunt.

Tum ego, fateor, inquam, nec injuriâ dici
video vitiosos, tametsi humani corporis speciem
servent, in belluas tamen animorum qualitate
mutari. sed quorum atrox scelerataque mens
bonorum pernicie saevit, id ipsum eis licere
noluissim. nec licet, inquit, uti convenienti
monstrabitur loco; sed tamen si idipsum quod
eis licere creditur, auferatur, magna ex parte
sceleratorum hominum poena relevatur. ete-
nim quod incredibile cuiquam fortè videatur,
infeliciores esse necesse est malos, cùm cupita
perfecerint, quàm si ea, quae cupiunt, implere
non possint. nam si miserum est voluisse prava,

potuisse miserius est, sine quo voluntatis miserae langueret effectus. itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle, posse, perficere. accedo, inquam: sed uti hoc infortunio citò careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. carebunt, inquit, ocyus, quàm vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse carituros. neque enim est aliquid in tam brevibus vitae metis ita serum, quod expectare longum immortalis praesertim animus putet: quorum magna spes, et excelsa facinorum machina repentino atque insperato saepè sine destruitur; quod quidem illis miseriae modum statuit. nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse iudicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat aeternam. tum ego, mira quidem, inquam, et concessu difficilis illatio; sed his eam, quae priùs concessa sunt, nimium convenire cognosco. rectè, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putat, aequum est vel falsum aliquid praecessisse demonstraret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariae conclusionis ostendat: alioquin concessis praecedentibus, nihil prorsus

est, quod de illatione caussetur. nam hoc quoque quod dicam, non minùs mirum videatur, sed ex his, quae sumta sunt, aequè est necessarium. quidnam? inquam. feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quàm si eos nulla justitiae poena coërceat. neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, et ad rectum supplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. et quis erit, inquam, praeter hos alius modus? et illa, bonos, inquit, esse felices, malos verò miseros nonne concessimus? ita est, inquam. si igitur, inquit, miseriae cuiuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo, cujus pura ac solitaria sine cuiusquam boni admissione miseria est? sic, inquam, videtur. quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, praeter ea, quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est, cujus infortunium boni participatione relevatur? quidni? inquam. habent igitur improbi, cum puniuntur, boni quidem aliquid annexum, poenam ipsam scilicet, quae ratione justitiae bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quàm ini-

quittatis merito malum esse confessus es. negare non possum. multò igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quàm justa ultione puniti. sed puniri improbos, justum; impunitos verò elabi, iniquum esse manifestum est, quis id neget? sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne, quod justum est: contraque quod injustum est, malum lique-
re esse. tum ego: ista quidem consequentia sunt eis, quae paullo antè conclusa sunt. sed quae-
so, inquam, te, nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? et magna quidem, inquit: quorum alia poenali acerbitate, alia verò purgatoria clementia exerceri puto. sed nunc de his differere consilium non est. id verò hactenus egimus, ut, quae indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres nunquam improbitatis suae carere suppliciis. licentiam quam citò finiri precabaris, nec longam esse disceres: infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam verò, si esset aeterna. post haec miseresse improbos, injusta impunitate dimissos, quàm justa ultione punitos. cui sententiae consequens est, ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. tum ego, cum tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. at si

ad hominum judicia revertar, quis ille est, cui haec non credenda modò, sed saltem non audienda videantur? ita est, inquit illa. nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuae veritatis attollere, similesque avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies caecat; dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. vide autem quid aeterna lex sanciat. melioribus animum conformaveris; nihil opus est iudice praemium deferente; tu te ipse excellentioribus addidisti. studium ad pejora deflexeris; extrane quaesieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, coelumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc coeno, nunc sideribus interesse videaris. at vulgus ista non respicit. quid igitur? hisne accedamus, quos belluis simileis esse monstravimus? quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem caecos putaremus? nam ne illud quidem acquiescent, quod aequè validis rationum nititur firmamentis, infeliciores eos esse, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam. vellem, inquam, has ipfas audire rationes. omnem, inquit, improbùm num

supplicio dignum negas? minimè. infelices verò esse, qui sint improbi, multipliciter liquet. ita est, inquam. qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? convenit, inquam. si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui fecisset, an qui per tulisset injuriam? nec ambigo, inquam, quin perpeffo satisfacerem dolore facientis. miserior igitur tibi injuriae illator, quàm acceptor esse videretur. consequitur, inquam. hac igitur aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudine suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores; pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpeffi sunt, miserationem judicum excitare conantur, cùm magis admittentibus justior miseratio debeat: quos non ab iratis, sed a propitiis potiùs, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti aegros ad medicum duci oportebat, ut culpa morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes poenarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendae probitatis, nec hos

cruciatus esse dicerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus iudicibusque permitterent; quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. nam si, uti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum; cùm aegros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione iudicemus, multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte suâ, volucreis nec remoratur equos,
Quos serpens, leo, tigris, ursus, apri
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, et fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis saevitiae ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jurè bonos, et miseresce malis.

Heic ego, video, inquam, quae sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque im-

proborum meritis constituta. sed in hac ipsa fortuna populari, nonnihil boni, malive inesse perpendo. neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere. sic enim clarius, testatiusque sapientiae tractatur officium, cum in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum praesertim carcer, lex, ceteraque legalium tormenta poenarum perniciosius potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. cur haec igitur versâ vice mutantur, scelerumque supplicia bonos premant, praemia virtutum mali rapiant, vehementer admiror, quaeque tam injustae confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. minus etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum saepè bonis jucunda, malis aspera, contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi causa deprehendatur, quid est quod a fortuitis casibus differre videatur? nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione, temerarium confusumque credatur. sed tu quamvis causam tantae dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras aequore flammās,
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit aetheris alti.
Palleant plenae cornua lunae
Infecta metis noctis opacae,
Quaeque fulgenti texerat ore
Confusa Phoebe, detegat astra.
Commovet genteis publicus error,
Lassantque crebris pulsibus aëra.
Nemo miratur flamina cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Fervente Phoebi solvier aestu.
Heic enim causas cernere promptum est;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quae rara provehit aetas,
Stupetque subitis mobile vulgus.
Cedat inscitiae nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

Ita est, inquam. sed cum tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quaeso uti hinc decernas, et quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras, tum illa paullisper arridens,

ad rem me, inquit, omnium quaesitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliae, velut hydrae capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. in hac enim de providentiae simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac praedestinatione divina, de arbitrii libertate quaeri solet: quae quanti oneris sint, ipse perpendis. sed quoniam haec quoque te nosse, quaedam medicinae tuae portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. quòd si te musci carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. ut libet, inquam. tum velut ab alio orsa principio, ita differuit. omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, et quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas ex divinae mentis stabilitate sortitur. haec in suae simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit; qui modus cum in ipsa divinae intelligentiae puritate conspicitur, providentia nominatur: cum vero ad ea quae movet, atque disponit, refertur, fatum a veteribus appellatum est. quae diversa esse facile liquebit, si quis utriusque vim mente

conspexerit. nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit : fatum verò inhaerens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quaeque necit ordinibus. providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur : fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa : ut haec temporalis ordinis explicatio, in divinae mentis adunata prospectu, providentia sit : eadem verò adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. quae licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. ordo namque fatalis ex providentiae simplicitate procedit. sicut enim artifex faciendae rei formam mente percipiens, movet operis effectum, et quod simpliciter, praesentarieque prospexerat, per temporaleis ordines, ducit : ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit : fato verò haec ipsa, quae disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. siue igitur, famulantibus quibusdam providentiae divinis spiritibus, fatum exercetur, seu animâ, seu totâ inserviente naturâ, seu coelestibus siderum motibus, seu angelicâ virtute, seu daemonum variâ solertiâ, seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series textitur ; illud certè manifestum est, immobilem, simplicemque ge-

rendarum formam rerum esse providentiam: fatum verò eorum, quae divina simplicitas gerenda disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. quo fit, ut omnia quae fato subsunt, providentiae quoque subiecta sint; cui ipsum etiam subjacet fatum; quaedam verò, quae sub providentia locata sunt, fati seriem superent. ea verò sunt, quae primae propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. nam ut urbium circum eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus verò majore ambitu rotatus, quanto a puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid verò illi se medio connectet et societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffuere cessat. simili ratione quod longius a prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tantò aliquid fato liberum est, quantò illum rerum cardinem viciniùs petit. quòd si supernae mentis haeserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad aeternitatem tempus, ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiae stabilem simplicitatem. ea series

coelum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, et alternâ commutatione transformat. eadem nascentia, occidentiaque omnia per similibus foetuum, seminumque renovat progressus. haec actus etiam, fortunaque hominum indissolubili causarum connexionе constringit: quae cum ab immobilis providentiae profiscantur exordiis, ipsas quoque immutabileis esse necesse est. ita enim res optimè reguntur, si manens in divina mente simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat; hic verò ordo res mutabileis, et alioqui temerè fluituras propriâ incommutabilitate coërceat. quo fit, ut tametsi vobis hunc ordinem minimè considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. nihil est enim quod mali causâ ne ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uberrimè demonstratum est, bonum quae-rentes pravus error avertit, nedum ordo de summi boni cardine profiscens, a suo quemquam deflectat exordio. quae verò, inquires, potest ulla iniquior esse confusio, quàm ut bonis tum adversa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? atqui in hoc hominum judicia

depugnant, et quos alii praemio, alii supplicio dignos arbitrantur. sed concedamus, ut aliquis possit bonos, malosve discernere. num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara convenient; cur aegri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. at hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque aegritudinis modum temperamentumque dignoscit, minimè miratur. quid verò aliud animorum salus videtur esse, quàm probitas? quid aegritudo, quàm vitia? quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quàm rector ac medicator mentium Deus? qui, cùm ex alta providentiae specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, et, quod convenire novit, accommodat. hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cùm ab sciente geritur, quod stupeant ignorantes. nam ut pauca, quae ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc, quem tu justissimum et aequi servantissimum putas, omnia scienti providentiae diversum videtur. et victricem quidem causam diis, victam verò Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. hinc igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est:

Q

opinionem verò tuam perversa confusio. sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum iudicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. parcat itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriore facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiat. est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque ac Deo proximus: hunc contingi quibuscumque adversis nefas providentia iudicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari finat. nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἄνδρὸς ἱερὸν σῶμα δυνάμεις οἰκοδομῶσι. fit autem saepe, uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. aliis mixta quaedam, pro animorum qualitate, distribuit: quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari finit, ut virtutes animi, patientiae usu atque exercitatione, confirment. alii plus aequo metuunt, quod ferre possunt: alii plus aequo despiciunt, quod ferre non possunt; hos, in experimentum sui, tribus ducit. nonnulli venerandum saeculi nomen, gloriosae pretio mortis, emerunt. quidam suppliciiis inexpugnabiles, exemplum ceteris praetulerunt, invictam malis esse virtutem; quae quàm rectè atque dispositè, et ex eorum bono,

quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. nam illud quoque, quod improbis nunc tristitia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur causis. ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos malè meritos omnes existimant; quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos, quibus invehuntur, emendant: laeta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari saepè improbis cernant. in qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicujus tam praeceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatae pecuniae remedio medetur. hic foedatam probis conscientiam spectans; et se cum fortuna sua comparans, forsitan pertimescit, ne cujus ei jucundus usus est, sit tristis amissio; mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. alios in cladem meritam praecipitavit indignè acta felicitas. quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitii bonis, et malis esset causa supplicii. nam ut probis atque improbis nullum foedus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. quidni? cum a semet ipsis diserpentibus conscientiam vitiis quique dissentiant, faciantque saepè, quae cum gesserint, non fuisse gerenda decernant? ex quo

saepè summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. nam dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrant ad virtutis frugem redire, dum se eis dissimileis student esse, quos oderant. sola est enim divina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiae liceat temeritati. ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα δεδὼν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. hoc tantum perspexisse sufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta disponit: dumque ea quae protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicae suae terminis per fatalis feriem necessitatis eliminat. quo fit, ut quae in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam esse perpendas. sed video jamdudum te et pondere quaestionis oneratum, et rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

Si vis celsi jura tonantis
Pura follers cernere mente,
Adspice summi culmina coeli.
Illic justo foedere rerum
Veterem fervant sidera pacem.
Non sol rutilo concitus igne
Gelidum Phoebes impedit axem.
Nec quae summo vertice mundi
Flectit rapidos Urfa meatus,
Numquam occiduo lata profundo,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit oceano tingere flammās.
Semper vicibus temporis aequis
Vesper seras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer alnum.
Sic aeternos reficit cursus
Alternus amor: sic astrigeris
Bellum discors exfulat oris.
Haec concordia temperat aequis
Elementa modis, ut pugnancia
Vicibus cedant humida siccis,
Jungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraëque graves pondere fidant.
Hisdem caussis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Aestas Cererem fervida siccat,
Remeat pomis gravis autumnus,

Hiemem defluus irrigat imber.
Haec temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, et aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex et dominus, fons et origo,
Lex et sapiens arbiter aequi,
Et quae motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quae nunc stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queunt,
Nisi converso rursus amore
Refluant caussae, quae dedit esse.

Jamne igitur vides, quid haec omnia, quae diximus, consequatur? quidnam? inquam. omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. et quâ, inquam, fieri potest? attende, inquit, cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi exercendive bonos, tum puniendi corrigendive improbos. causâ deferatur; omnis

bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. nimis quidem, inquam, vera ratio; et, si quam paullo antè docuisti providentiam fatumve considerem, firmis viribus nixa sententia. sed eam, si placet, inter eas quas inopinabileis paullo antè posuisti, numeremus. qui? inquit. quia id hominum sermo communis usurpat, et quidem crebrò, quorundam malam esse fortunam. visne igitur, inquit, paullisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? ut placet, inquam. nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? ita est, inquam. quae verò aut exercet, aut corrigit, prodest. fateor, inquam. bona igitur. quidni? sed haec eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. negare, inquam, nequeo. quid verò jucunda, quae in praemium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? nequaquam: verum uti est, ita quoque esse optimam censet. quid reliqua, quae, cum sit aspera, justo supplicio malos coërcet, num bonam populus putat? immo omnium, inquam, quae excogitari possunt, judicat esse miserrimam. vide igitur ne opinionem populi sequentes quiddam valde inopinabile confecerimus? quid? inquam. ex his enim, ait, quae concessa sunt, evenit eorum quidem, qui vel sunt in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quaecumque

fit, bonam; in improbitate verò manentibus, omnem pessimam esse fortunam. hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunae certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. utrique enim, huic quidem gloriae propagandae, illi verò confirmandae sapientiae difficultas ipsa, materia est. ex quo etiam virtus vocatur, quod suis viribus nitens non superetur adversis. neque enim vos in provectu positi virtutis, diffluere deliciis, et emarcescere voluptate venistis, proelium cum omni fortuna nimis acre conferitis, ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat; firmis medium viribus occupate. quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemptum felicitatis, non habet praemium laboris. in vestra enim situm manu, qualem vobis fortunam formare malitis. omnis enim, quae videtur aspera, nisi aut exercet, aut corrigit, punit.

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atreides, Phrygiae ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Graiae dare vela classi
Optat, et ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumque tristis
Foederat gnatae jugulum sacerdos.

Flevit amissos Ithacus sodaleis,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Merfit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen, caeco furibundus ore,
Gaudium moestis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores;
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit saevo spoliū leoni,
Fexit et certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo laevam gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum saevis dominum quadrigis.
Hydra combusto periit veneno,
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis.
Stravit Antaeum Lybicus arenis,
Cacus Evandri satiavit iras,
Quosque pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notavit.
Ultimus coelum labor irreflexo
Sustulit collo, pretiumque rursus
Ultimi coelum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

R

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
IN TWO VOLUMES
BY NATHANIEL BENTLEY
VOLUME I
PUBLISHED BY J. B. BENTLEY
1857

ANICII MANLII SEVERINI
 B O E T I I
 CONSOLATIONIS
 PHILOSOPHIAE
 LIBER V.

DIxerat, orationisque cursum ad alia quaedam tractanda atque expedienda vertebat. tum ego, recta quidem, inquam, exhortatio, tuâque prorsus auctoritate dignissima. sed quod tu dudum de providentia quaestionem pluribus implicitam esse dixisti, re experior. quaero enim an esse aliquid omnino, et quidnam esse casum arbitrere. tum illa, festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi, qua patriam reveharis, aperire. haec autem etsi perutilia cognitum, tamen a propositi nostri tramite paullisper averfa sunt: verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. ne id, inquam, prorsus vereare. nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoscere; simul cùm omne disputationis tuae latus indubitata fide constiterit, nihil de se-

quentibus ambigatur. tum illa, morem, inquit, geram tibi; simulque sic exorsa est. si quidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullâque caussarum connexionem productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, et praeter subjectae rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? nam nihil ex nihilo existere, vera sententia est; cui nemo umquam veterum refragatus est: quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. at si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paulo antè definivimus. quid igitur, inquam, nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? an est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista convenient? Aristoteles meus id, inquit, in physicis, et brevi, et veri propinqua ratione definivit. quonam, inquam, modo? quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de causis, quàm, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri causa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. hoc igitur fortuitò

quidem creditur accidisse: verum non de nihilo est; nam proprias causas habet: quarum improvisus, inopinatusque concursus casum videtur operatus. nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loci pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. hae sunt igitur fortuiti causae compendii, quod ex obviis sibi et confluentibus causis, non ex gerentis intentione provenit. neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit: sed uti dixi, quo ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrat. licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus causis, in his, quae ob aliquid geruntur, eventum. concurrere verò atque confluere causas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiae fonte descendens, cuncta suis locis, temporibusque disponit.

[tum
Rupis Achaemeniae scopulis, ubi versa sequen-
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris et Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis. [num,
Si coeant, cursumque iterum revocentur in u-
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Convenient puppes, et vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:

Quos tamen ipsa vagos terrae declivia casus,
Gurgitis et lapsi defluus ordo regit.
Sic, quae permissis fluitare videtur habenis,
Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. sed in hac cohaerentium sibi serie causarum, estne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? est, inquit. neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet iudicium, quo quodque discernat; per se igitur fugienda, optandave dignoscit. quod verò quis optandum esse iudicat, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendum. quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. sed hanc non in omnibus aequam esse constituo. nam supernis, divinisque substantiis et perspicax iudicium, et incorrupta voluntas, et efficax optatorum praesto est potestas. humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinae speculatione conservant: minùs verò, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. extrema verò est servitus, cum vitiis deditae, rationis propriae possessione ceciderunt. nam ubi oculos a summae lu-

ce veritatis, ad inferiora, et tenebrosa dejecerint, mox incitiae nube caligant, perniciosus turbantur affectibus, quibus accedendo consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, et sunt quodam modo propriâ libertate captivae. quae tamen ille, ab aeterno cuncta prospiciens, providentiae cernit intuitus, et suis quaeque meritis praedestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακύνει.

Puro clarum lumine Phoebum
 Melliflui canit oris Homerus:
 Qui tamen intima viscera terrae
 Non valet, aut pelagi, radiorum
 Infirma perrumpere luce.
 Haud sic magni conditor orbis:
 Huic ex alto cuncta tuenti
 Nulla terrae mole resistunt;
 Non nox atris nubibus obstat,
 Quae sint, quae fuerint, veniantque
 Uno mentis cernit in ictu.
 Quem, quia respicit omnia solus,
 Verum possis dicere solem.

Tum ego, en, inquam, difficiliori rursus
 ambiguitate confundor. quatenam, inquit, ista
 est? jam enim, quibus perturbare, conjecto. ni-
 mium, inquam, adversari ac repugnare videtur,

praenoscere universa Deum, et esse ullum libertatis arbitrium. nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse praeviderit. quare si ab aeterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque praenoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quaelibet existere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina praesenserit. nam si res aliorum, quam provisa sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma praescientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas iudico. neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quaestionis nodum posse dissolvere. aiunt enim, non esse ideo quid eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non posse, eoque modo necessarium hoc in contrariam relabi partem. neque enim necesse esse contingere, quae providentur: sed necesse esse, quae futura sint, provideri. quasi vero, quae cujusque rei causa sit, praescientiane, futurorum necessitatis; an futurorum necessitas, providentiae, laboretur. at nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum praescitarum rerum, etiam si praesci-

/

entia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. etenim si quispiam sedeat, opinionem quae eum sedere conjectat, veram esse necesse est: atque e converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. in utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. sed non ideo quisque sedet, quoniam vera est opinio; sed haec potius vera est, quoniam quempiam sedere praecessit. ita cum causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur; non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. jam verò quàm praeposterum est, ut aeternae praescientiae temporalium rerum eventus causa esse dicatur? quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt evenitura, providere, quam putare quae olim acciderunt, causam summae illius esse providentiae? ad haec, sicuti, cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. sic fit igitur, ut eventus praescitae rei nequeat evitari. postremò si quid

S

aliquis aliorum, atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, ab scientiae veritate longè diversa. quare si quid ita futurum est, ut ejus certus ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse praesciri quâ poterit? sicut enim scientia ipsa impermixta est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. ea namque causa est, cur mendacio scientia careat, quòd se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. quid igitur? quonam modo Deus haec incerta futura praenoscit? nam si inevitabiliter eventura censet, quae etiam non evenire possibile est, fallitur: quod sentire non modo nefas est, sed etiam voce proferre. at si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut aequè vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat, quae est haec praescientia, quae nihil certum, nihil stabile comprehendit? aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiae? 'quidquid dicam, aut erit, aut non.' quid etiam divina providentia humanâ opinione praestiterit, si, uti homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus? quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quae futura firmiter ille praescierit. quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine fal-

fitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat et constringit eventum. quo semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. frustra enim bonis, malisque praemia, poenaeve proponuntur, quae nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum; idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc aequissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potius mista atque indiscreta confusio. quoque nihil sceleratius excogitari potest, cum ex providentia rerum, omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quoque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, sperandi scilicet ac deprecandi. siquidem justae humilitatis pretio inaeestimabilem vicem divinae gratiae promeremur: qui solus modus est, quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illique inaccessiblei luci prius quoque quam impetrent, ipsa supplicandi ratione conjungi: quae si recepta

futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo summo illi rerum principi connecti atque adhaerere possimus? quare necesse erit humanum genus, uti paullo antè cantabas, disseptum atque disjunctum suo fonte fatiscere.

Quaenam discors foedera rerum
Causa resolvit? quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Ut, quae carptim singula constant,
Eadem nolint mista jugari?
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa cohaerent?
Sed mens, caecis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenuis noscere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?
Sed quis nota scire laborat?
At si nescit, quid caeca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniatur, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cùm mentem cerneret altam,
Pariter summam et singula norat?

Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita fui,
Summamque tenet singula perdens.
Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu; nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consultit, altè visa retractans,
Ut servatis queat oblitus
Addere parteis.

Tum illa, vetus, inquit, haec est de providentia querela, Marcoque Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibi que ipsi res diu prorsus multumque quaesita; sed haud quaquam ab ullo vestrûm hætenus satis diligenter ac firmiter expedita. cujus caliginis causa est, quod humanae ratiocinationis motus ad divinae praescientiae simplicitatem non potest admoveri: quae si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea quibus moveris, expendero. quaero enim, cur illam solventium rationem minus efficacem putes: quae quia praescientiam non esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri praescientia arbitrii libertatem putat. num enim tu aliunde argumentum futurorum necessi-

tatis trahis, nisi quod ea quae praesciuntur, non evenire non possunt? si igitur praenotio nullam futuris rebus adjicit necessitatem, quod tu etiam paulo antè fatebare; quid est, quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? etenim positionis gratia, ut quid consequatur ad-vertas, statuamus nullam esse praescientiam. num igitur, quantum ad hoc attinet, quae ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem coguntur? minimè. statuamus iterum esse, sed nihil rebus necessitatis injungere, manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque absoluta libertas. sed praescientia, inquires, tametsi futuris eveniendi necessitas non est, signum tamen est, necessario ea esse ventura. hoc igitur modo, etiam si praecognitio non fuisset, necessarios futurorum exitus esse constaret. omne etenim signum, tantum quid sit, ostendit, non vero efficit quod designat. quare demonstrandum prius est, nihil non ex necessitate contingere, ut praenotionem signum esse hujus necessitatis appareat. alioquin si haec nulla est, nec illa quidem ejus rei signum poterit esse, quae non est. jam verò probationem firmâ ratione subnixam constat, non ex signis, neque petitis extrinsecus argumentis, sed ex convenientibus necessariisque causis esse ducendam. sed quâ fieri potest, ut ea non proveniant, quae futura esse providentur? quasi vero nos ea, quae

providentia futura esse praenoscit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen, ut evenirent, sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facile perpendas licebit. plura etenim dum fiunt, subiecta oculis intuemur: ut ea, quae in quadrigis moderandis atque flectendis facere spectantur aurigae: atque ad hunc modum cetera. num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? minimè. frustra enim esse artis effectus, si omnia coacta moverentur. quae igitur cum fiunt, carent existendi necessitate, eadem prius quam fiant, sine necessitate futura sunt. quare sunt quaedam eventura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quae nunc fiunt; prius quam fierent, eventura non fuerint. haec igitur etiam praecognita liberos habent eventus. nam sicut scientia praesentium rerum nihil his, quae fiunt; ita praescientia futurorum nihil his, quae ventura sunt, necessitatis importat. sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum, quae necessarios exitus non habent, ulla possit esse praenotio. dissonare etenim videntur: putasque, si praevideantur, consequi necessitatem: si necessitas desit, minime praesciri, nihilque scientia comprehendi posse nisi certum. quod si, quae incerti sunt exitus,

ea quasi certa providentur, opinionis id esse caliginem, non scientiae veritatem. aliter enim ac sese res habeant, arbitrari, ab integritate scientiae credis esse diversum. cujus erroris causa est, quod omnia, quae quisque novit, ex ipsorum tantum vi atque natura cognosci existimat quae sciuntur, quod totum contra est. omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohaerens orbi atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. sensus enim figuram in subiecta materia constitutam. imaginatio vero solum sine materia judicat figuram. ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quae singularibus inest, universali consideratione perpendit. intelligentiae vero celsior oculus existit; supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam puram mentis acie contuetur. in quo illud maxime considerandum est: quod superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad

superiorem nullo modo confurgit. neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quae subsunt etiam cuncta dijudicat; sed eo modo, quo formam ipsam, quae nulli alii nota esse poterat, comprehendit. nam et rationis universum, et imaginationis figuram, et materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. haec est enim, quae conceptionis suae universale ita definit: homo est animal bipes rationale; quae cum universalis notio sit, tum imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quaeque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum quae cognoscuntur, utantur? neque id injuriâ: nam cum omne iudicium judicantis actus existat, necesse est, ut suam

T

quisque operam non ex aliena, sed ex propria
potestate perficiat.

Quondam porticus attulit
Obscuros nimium fenes,
Qui sensus, et imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri stylo
Mos est aequore paginae
Quae nullas habeat notas,
Pressas figere litteras.
Sed mens si propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subdita corporum,
Cassasque in speculi vicem
Rerum reddit imagines,
Unde haec sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quae vis singula prospicit,
Aut quae cognita dividit?
Quae divisa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?

Haec est efficiens magis
Longè caussa potentior,
Quam quae materiae modo
Impressas patitur notas.
Praecedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Ad motus simileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.

Quod si in corporibus sentiendis, quamvis
afficiant instrumenta sensuum forinsecus objec-
tae qualitates, animique agentis vigorem pas-
sio corporis antecedit, quae in se actum mentis
provocet, excitetque interim quiescentis in-
trinsecus formas: si in sentiendis, inquam, cor-
poribus animus non passione insignitur, sed ex
sua vi subjectam corpori judicat passionem,
quanto magis ea quae cunctis corporum affecti-
onibus absoluta sunt, in discernendo non objecta
extrinsecus sequuntur, sed actum suae mentis
expediunt? hac itaque ratione multiplices cog-

nitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchae maris, quaeque alia faxis haerentia nutriuntur. imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. ratio vero humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris praestet, quae suapte natura non modò proprium, sed ceterarum quoque notitiarum subiecta cognoscit. quid igitur, si ratiocinationi sensus imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes, quod sese intueri ratio putet? quod enim sensibile, vel imaginabile est, id universum esse non posse; aut igitur rationis verum esse iudicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit plura sensibus, et imaginationi esse subiecta, inanem conceptionem esse rationis, quae quod sensibile sit, ac singulare, quasi quiddam universale consideret. ad haec, si ratio contra respondeat, se quidem et quod sensibile et quod imaginabile sit in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universitatis cognitionem adspirare non posse: quoniam eorum notio corporaleis figuras non possit excedere; de rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique iudicio esse credendum. in huiusmodi igitur lite,

nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, sentiendique vis inest, nonne rationis potius causam probaremus? simile est, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. nam ita differis, si quae certos ac necessarios habere non videantur eventus, ea certo eventura praesciri nequeunt. harum igitur rerum nulla est praescientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. si igitur, uti rationis participes sumus, ita divinae iudicium mentis habere possemus, sicut imaginationem sensumque rationi cedere oportere iudicavimus, sic divinae sese menti humanam summittere rationem iustissimum censeremus. quare in illius summae intelligentiae caeumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri; id autem est, quoniam modo etiam quae certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita praenotio; neque id sit opinio, sed summae potius scientiae nullis terminis inclusa simplicitas.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento sunt corpore, pulverem-
que verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata sul-
cum.

Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque
ventos,

Et liquido longi spatia aetheris enatet volatu,
Haec pressisse solo vestigia gressibusque gaudent,
Vel virideis campos transmittere, vel subire sil-
vas.

Quae variis videas licet omnia discrepare for-
mis,

Prona tamen facies hebetes valet ingravare sen-
sus.

Unica gens hominum celsum levat altius cacu-
men,

Atque levis recto stat corpore, despicitque terras.
Haec, nisi terrenus malè desipis, admonet figura,
Qui recto coelum vultu petis, exerisque fron-
tem,

In sublime feras animum quoque, ne gravata
pessum

Inferior fidat mens corpore celsius levato.

Quoniam igitur, uti paullo antè monstratum
est, omne quod scitur, non ex sua, sed ex com-
prehendentium natura cognoscitur, intueamur
nunc quantum fas est, quis sit divinae substan-
tiae status, ut quaenam etiam scientia ejus sit,
possimus agnoscere. Deum igitur aeternum esse,
cunctorum ratione degentium commune judici-
um est. quid sit igitur aeternitas, consideremus.

haec enim naturam nobis pariter divinam, scientiamque patefecerit. aeternitas igitur est, interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio; quod ex collatione temporalium clarius liquet. nam quidquid vivit in tempore, id praesens a praeteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitae suae spatium pariter possit amplecti. sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. in hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili transitorioque momento. quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec coeperit umquam esse, nec desinat, vitaeque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut aeternum esse jure credatur. non enim totum simul, infinitae licet vitae spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. quod igitur interminabilis vitae plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec praeteriti fluxerit, id aeternum esse jure perhibetur: idque necesse est, et sui compos praesens sibi semper assistere, et infinitatem mobilis temporis habere praesentem. unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum,

hoc modo conditori conditum mundum fieri co-aeternum putant. aliud est enim per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitae totam pariter complexam esse praesentiam, quod divinae mentis proprium esse manifestum est. neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturae. hunc enim vitae immobilis praesentiarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque aequare non possit, ex immobilitate deficit in motum, ex simplicitate praesentiae decrescit in infinitam futuri ac praeteriti quantitatem; et, cum totam pariter vitae suae plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quòd aliquo modo numquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur aemulari, alligans se ad qualemcumque praesentiam hujus exigui volucrisque momenti: quae, quoniam manentis illius praesentiae quandam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id praestat, ut esse videantur. quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est, ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes,

Deum quidem aeternum, mundum verò dicamus esse perpetuum. quoniam igitur omne iudicium secundum sui naturam, quae sibi subiecta sunt, comprehendit; est autem Deo semper aeternus, ac praesentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suae manet simplicitate praesentiae, infinitaeque praeteriti ac futuri spatia complectens, omnia, quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. itaque si praesentiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse praescientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiae rectius aestimabis. unde non praeventia, sed providentia potius dicitur, quòd porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quae divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quae videant? num enim quae praesentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? minimè. atqui, si est divini humanique praesentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario praesentiquaedam videtis, ita ille omnia suo cernit aeterno. quare haec divina praenotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se praesentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum iudicia confundit,

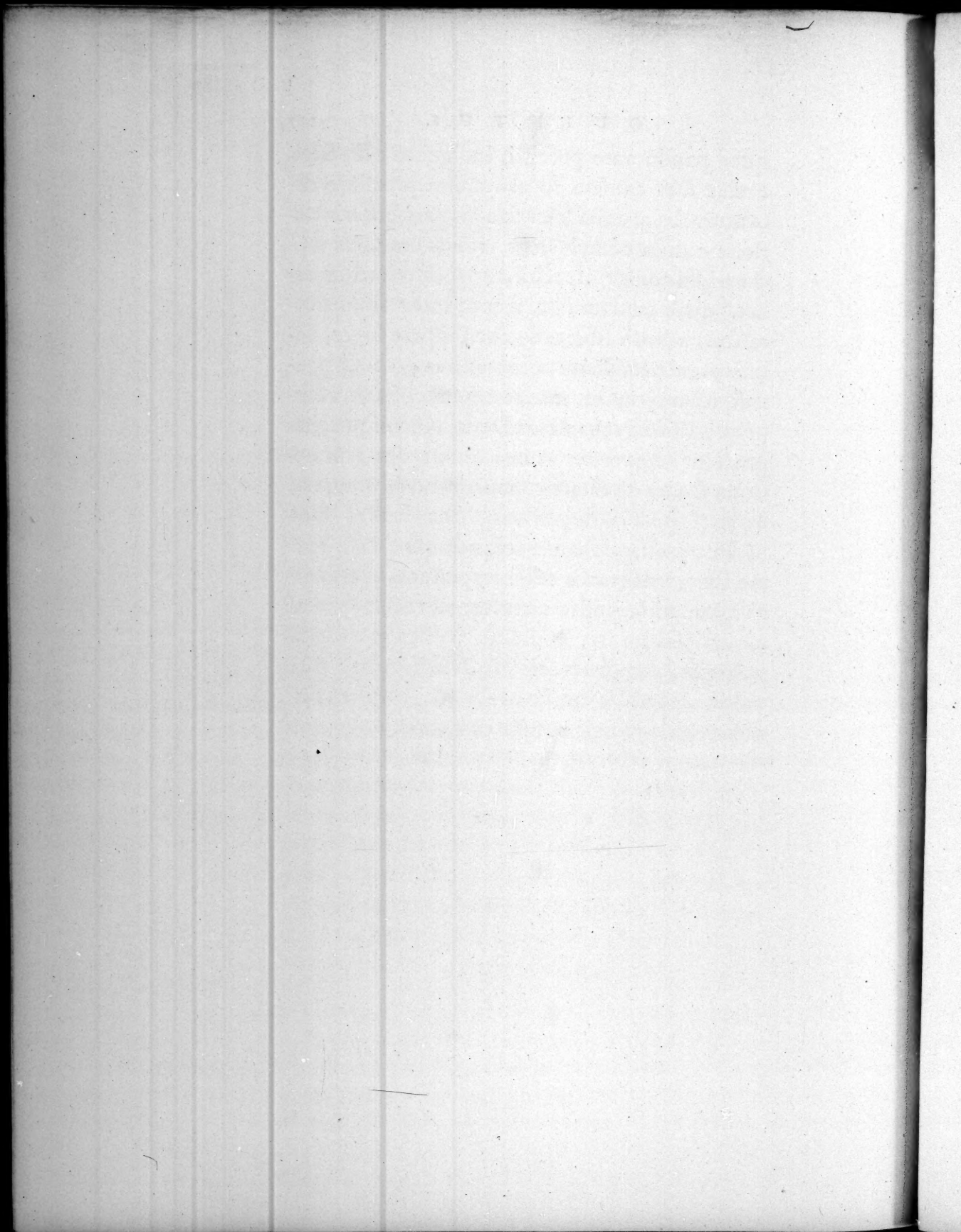
U

unoque suae mentis intuitu tam necessariè, quàm non necessariè, ventura dignoscit. sicuti vos cùm pariter ambulare in terra hominem, et oriri in coelo solem videtis, quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis, et hoc voluntarium, illud esse necessarium iudicatis. ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem praesentium, ad conditionem verò temporis futurarum. quo fit, ut hoc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cùm existitum quid esse cognoscit, quod idem existendi necessitate carere non nesciat. heic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, meque ad hoc nomen necessitatis adstringas: fatebor rem quidem solidissimae veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. respondebo namque idem futurum, cum ad divinam notationem refertur, necessarium: cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. duae sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est omnes homines esse immortales; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. sed haec conditio mi-

nime secum illam simplicem trahit. hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. nulla enim necessitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. eodem igitur modo, si quid providentia praesens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturae habeat necessitatem. atqui Deus ea futura, quae ex arbitrii libertate proveniunt, praesentia contuetur. haec igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinae notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturae suae libertate non desinunt. fient igitur proculdubio cuncta, quae futura Deus esse praenoscit, sed eorum quaedam de libero proficiscuntur arbitrio: quae quamvis eveniant, existendo tamen propriam naturam non amittunt; quae prius, quam fierent, etiam non evenire potuissent. quid igitur refert non esse necessaria, cum propter divinae scientiae conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? hoc scilicet, quod ea quae paullo ante proposui, sol oriens, et gradientis homo, quae dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat existere: alterum vero minime. ita etiam quae praesentia Deus habet, dubio procul existunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate de-

scendit: illud vero de potestate facientium. haud igitur injuria diximus, haec, si ad divinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nixibus absoluta; sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. sed si in mea, inquires, potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum, quae illa praenoscit, forte mutavero. respondebo, propositum te quidem tuum posse deflectere, sed, quoniam et id te posse, et an facias, quove convertas, praesens providentiae veritas intuetur, divinam te praescientiam non posse vitare; sicuti praesentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. quid igitur, inquires? ex meane dispositione scientia divina mutabitur, ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? minime. omne namque futurum divinus praecurrit intuitus, et ad praesentiam propriae cognitionis retorquet ac revocat; nec alternat, ut existimas, nunc hoc, nunc illud praenoscendi vices; sed uno ictu mutationes tuas manens praevenit atque complectitur. quam comprehendendi omnia visendique praesentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. ex quo illud quoque resolvitur,

quod paullo ante posuisti, indignum esse, si scientiae Dei causam futura nostra praestare dicantur. haec enim scientiae vis praesentaria notatione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet. quae cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. nec iniquae leges, solutis omni necessitate voluntatibus, praemia poenaeque proponunt. manet etiam spectator desuper cunctorum praescius Deus, visionisque ejus praesens semper-aeternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrat, bonis praemia, malis supplicia dispensans. nec frustra sunt in Deo positae spes precesque; quae cum rectae sunt, inefficaces esse non possunt. averfamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.

Books printed and sold by ROBERT
& ANDREW FOULIS.

In pure Greek, on fine writing paper, in 4to.

Homeri Ilias, 2 vols
Æschylus
Sophocles

With latin translations in 4to.

Æschylus, 2 vols
Demetrius Phalereus de elocutione

In pocket volumes the following,

Homeri Ilias, 2 vols
Hippocratis Aphorismi
Xenophontis de Agefilao rege oratio
Pindari opera
Anacreon
Æschylus, 2 vols
Sophocles, 2 vols
Aristotelis poetica
Demetrius Phalereus
Xenophontis Hiero
Theophrasti characteres
Epietetus
M. Antoninus
Aristotelis de mundo
Cebetis tabula cum notulis

In Folio.

C. Julii Caesaris et A. Hirtii de rebus a Caesare gestis
commentarii cum fragmentis. accesserunt indices loco-
rum, rerumque et verborum. omnia, ex recensione Sa-
muelis Clarke, fideliter expressa.

In quarto,

C. Julii et A. Hirtii commentarii.
C. Plinii Caecilii Secundi quae supersunt.
M. Minucii Felicis Octavius.
Boetius de Consolatione Philosophiae.

In pocket volumes the following Latin Authors.

Lucretius
Terentius
Horatius, editio altera
Juvenalis et Persius
Ciceronis opera omnia, 20 vol.
C. Julii Caesaris et A. Hirtii commentarii. 3 tom.
C. Nepotis vitae excellentium imperatorum
M. Minucii Felicis Octavius
Boetius de consolatione Philosophiae
C. Plinii epistolarum libri decem, et Panegyricus Trajano
dictus. 3 tom.

In the prefs,

Ovidii opera 3 tom.
M. Fabii Quintiliani de institutione Oratoria libri duo-
decim.

